

СВЯТО-АНТОНІЇВСЬКА
УНІВЕРСИТЕТСЬКА ЦЕРКВА

Свято-Антоніївська університетська релігійна громада

СВЯТО-АНТОНІЇВСЬКА УНІВЕРСИТЕТСЬКА ЦЕРКВА

Харків – 2013

УДК 378.4(477.54):271.2

ББК 74.58(4УКР-4ХАР)

С 25

Видається за благословенням митрополита Харківського та Богодухівського, почесного доктора Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Никодима (Руснака)

Укладачі: проф. В. В. Петровський, протоієрей о. Володимир (Швець), проф. С. М. Куделко

Рецензент: канд. іст. наук, доц. О. Г. Павлова

С 25 Свято-Антоніївська університетська церква. – Х., 2013. – 80 с.

У книзі зібрані матеріали про найстарішу університетську православну церкву в Україні, освячену на честь Антонія Великого, в день вшанування якого (17 січня 1805 р. за старим стилем) був відкритий Харківський університет.

Видання розраховане на істориків, краєзнавців, студентів, співробітників та викладачів, парафіян Свято-Антоніївської релігійної громади, усіх тих, хто цікавиться історією Харкова, Каразінського університету, історією Православної церкви на Слобожанщині.

В книге собраны материалы о старейшей университетской православной церкви в Украине, освященной в честь Антония Великого, в день памяти которого (17 января 1805 г. по старому стилю) был открыт Харьковский университет.

Издание рассчитано на историков, краеведов, студентов, сотрудников и преподавателей, прихожан Свято-Антониевской религиозной общины, всех тех, кто интересуется историей Харькова, Каразинского университета, историей Православной церкви на Слобожанщине.

ISBN 978-966-623-932-0

© Автори

© Проценко М. В., дизайн,
макет обкладинки та видання

Зміст

Архіпастирське благословення (Митрополит Харківський і Богодухівський Никодим)	4
Передмова (В. С. Бакіров)	6
До читача (о. Володимир (Швець)	7
Хроніка найважливіших подій в історії храму	8
Університетська церква в літературі та спогадах	
Університетская церковь (Т. И. Буткевич)	10
Д. И. Багалей и Д. П. Миллер об Университетской церкви	21
Зі спогадів М. М. Синельникова	22
Найстаріша православна університетська церква у нашій країні (В. Г. Марьонкіна, С. М. Куделко)	23
Последний староста университетской Свято-Антониевской церкви г. Харькова академик А. И. Белецкий (к 180-летию храма) (С. М. Куделко)	33
Вера обогащающая знание (О. Л. Куценко)	36
Документи з історії церкви Св. Антонія Харківського університету (Б. П. Зайцев, С. І. Посохов)	43
Привітання митрополита Никодима до ювілею Свято-Антоніївської церкви	57
Відомості про авторів	58
Основна література з історії Свято-Антоніївської церкви	60
Видатні митці, що створювали храм	61
Додатки	
Документи	63
Іконографія	73
Фотоматеріали	74

Архіпастирське благословення*

**Високопреосвященнішого Митрополита
Харківського і Богодухівського Никодима
настоятелю Свято-Антоніївського храму
при Національному університеті імені В. Н. Каразіна,
protoієрею Володимиру Швецю
та членам цієї громади, 1 лютого 2002 р.**

Боголюбивий отець Володимир і відновлювачі цієї попраної святині!

Ознайомившись з поданим Вами рапортом від 31 січня 2002 року про освячення Єпископом Ізюмським Онуфрієм приміщення Свято-Антоніївської релігійної громади при Харківському національному університеті ім. В. Н. Каразіна для проведення в ньому богослужінь, я підношу щиру молитовну подяку Божові за те, що нарешті при храмі науки нашого рідного міста Харкова відродився священний куточек, де знайдуть духовний притулок студенти та викладачі, щоб з благословення Божого оволодівати науками, як це свято робили наші боголюбиві попередники.

Закликаю Боже благословення на трудівників відродженії Свято-Антоніївської громади і бажаю їм невтомно сіяти Слово Боже в серцях викладачів та студентів нашого рідного Харківського Національного університету ім. В. Н. Каразіна.

За час свого існування наш Національний університет випустив чимало славетних людей, які в різних куточках наших

---

* Митрополит НИКОДИМ (Н. С. Руснак). Архіпастирське благословення Високопреосвященнішого Митрополита Харківського і Богодухівського Никодима настоятелю Свято-Антоніївського храму при Національному університеті імені В. Н. Каразіна, protoієрею Володимиру Швецю та членам цієї громади, 1 лютого 2002 р. – X., 2002. – Т. 5. – С. 407-408.

братерських народів збагачували і збагачують скарбницю наукових досягнень.

Підношу щирі молитви до Престолу Божого, щоб ласка Божа за молитвами преподобного Антонія Великого і надалі підтримувала невтомну працю професорів та усердних студентів. Сподіваюсь, що вони примножать славу нашого Національного університету новими науковими досягненнями. Всім нам належить невтомно трудитися заради об'єднання нашого українського народу в єдину Божу родину. Лише з Богом ми зможемо досягти тих звершень, якими ствердиться і прославиться священна Історія нашого народу та його майбуття.

Закликаю пастирів, викладачів і студентів поєднувати свою працю на ниві науки з щирими молитвами, щоб в опіці Божій в них звершувалась воля Божа і щоб Його небесне благословення царило між нами.

З ласки Божої:

**НИКОДИМ, Митрополит
Харківський і Богодухівський**

Передмова

Старовинний комплекс університетських будівель – видатна пам'ятка архітектури і культури, який складався впродовж двох століть. Його центральну частину складають дві історичні будівлі: колишній губернаторський палац – головний корпус старого університету, і розташована навпроти нього, церква Святого Антонія Великого.

В Європі, на схід від Дунаю і Ельби, мало знайдеться таких збережених пам'яток університетської архітектури. Кожний з університетських будинків, розташованих вздовж першої за часом виникнення в Харкові вулиці, яка з 1805 року стала носити ім'я «Університетська», гідний спеціальної розповіді і навіть дослідження. Серед чудових будов всього комплексу своєю витонченістю і пропорційністю виділяється будівля храму. Строгий класицизм, відступ церкви від червоної лінії забудови вулиці вглиб, мимоволі привертають увагу кожного, хто проходить повз унікального творіння сузір'я близьких архітекторів.

Громадськість міста, в т.ч. і університетська, не раз ставила питання про повернення церкви віруючим, що було б справедливим і гуманним кроком. Істина: «Кесарево – кесареві, а Боже – Богові» не втратила актуальності за минулі тисячоліття. І ми висловлюємо надію, що незабаром, як у колишні часи, відроджена Свято-Антоніївська церква прийме під свій покров всіх, хто шукає дорогу до Храму.

Ректор
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
академік В. С. Бакіров

До читача

Гомітним явищем духовного життя Харкова та його університету в XIX – на початку ХХ століття була Свято-Антонієвська церква. Цей храм – найстаріша православна культова споруда при університеті в Україні. Побудована за проектом відомого архітектора професора Е. О. Васильєва, вона становила єдиний комплекс з Актовим залом і бібліотекою цього вищого навчального закладу. Церква була прикрашена іконами пензля видатних живописців В. Л. Боровиковського, О. Г. Венеціанова та інших. У церкві співав чудовий хор, який довгі роки по праву вважався найкращим у місті. Серед священиків і парафіян університетської церкви було чимало видатних діячів, які зробили помітний внесок у скарбницю вітчизняної культури. Тут вінчалися і відспівували, сповідалися діячі науки, культури і освіти, прості прихожани, але всіх їх разом об'єднували гаряча любов до християнських ідеалів, євангельських істин та до духовного прозріння.

У богоchorчі часи храм був закритий, частково перебудований і використовувався не за призначенням. У наш час стараннями представників університетської громадськості Свято-Антонієвська громада була відроджена і стала одним з осередків духовного прозріння в нашому місті. Освятив церкву в 2002 році єпископ Онуфрій.

Пропонований читачеві збірник включає статті, написані в різний час духовними і світськими особами і присвячені історії та сучасності університетського храму. Читач, перегортаючи сторінки цієї книги, знайде чимало відомостей про історію церкви, яка служила, і вічно буде служити людям, бо освячена на честь одного з найбільш послідовних прихильників вчення Христа – святителя Антонія Великого, засновника чернецтва та покровителя учнів.

Настоятель Свято-Антонієвському храму,
protoієрей о. Володимир (Швець)

Хроніка найважливіших подій в історії храму

- 1822 р. Попечитель Харківського навчального округу Є. В. Карнєєв виступив з ініціативою створення Університетської церкви
- 17 січня 1823 р. Єпископ Харківський Павло (Саббатовський) благословив будівництво університетського храму (архітектори С. Татищєв, Є. Васильєв, А. Тон, Д. Калашников)
- 25 квітня 1831 р. Освячення церкви на честь преподобного Антонія Великого єпископом Віталієм (Борисовим-Жегачовим)
- 1918 р. Домова університетська церква стає парафіяльною
- 1921 р. Церкву закрито
- 1941–1943 рр. Пошкодження будівлі в роки Великої Вітчизняної війни
- 1950-ті рр.. Реконструкція будівлі
(архітектор – О. Окулич-Казарина)
- 2000 р. Відродження Свято-Антоніївської університетської релігійної громади та її реєстрація
- 2002 р. Освячення тимчасового приміщення Свято-Антоніївської університетської церкви єпископом Ізюмським, вікарієм Харківської та Богодухівської єпархії владикою Онуфрієм
- 2013 р. Принесення до церкви частки мощей Св. Антонія Великого

**Університетська церква
в літературі та спогадах**

Буткевич Т. И.

Университетская церковь^{*}

Церковь Харьковского университета была освящена во имя преподобного Антония Великого 25-го апреля 1831 года, в субботу на пасхальной неделе, бывшим харьковским епископом преосвященным Виталием (Борисовым-Жегачевым), «в присутствии почетнейших чиновников губернии, граждан города, профессоров, адъюнктов и студентов университета». Можно думать, что по этому случаю университет устроил в своих стенах большее торжество: между прочим, на угощение посетителей было израсходовано 600 р., сумма для того времени довольно крупная. Погашение такого расхода причинило университетскому начальству даже некоторое затруднение: по докладу ректора университета Н. И. Елинского, тогдашний попечитель Харьковского учебного округа, д. с. с, В. И. Филатьев, донося министру народного просвещения князю Ливену о состоявшемся освящении новоустроенной университетской церкви и об израсходовании по этому случаю 600 рублей, высказал мнение, что если министерство не разрешит ему отнести погашение этого расхода на счет хозяйственных сумм университета, то «сие 600 рублей возможно будет со временем возвратить университету из церковных сумм». Министр, впрочем, предложил принять все издержки по освящению храма на счет хозяйственной, а не церковной суммы.

Мысль об устроении церкви при Харьковском университете принадлежит бывшему попечителю харьковского учебного

округа д. с. с. Е. В. Карнееву. По его просьбе, в день университетского акта, 17-го января 1823 года, тогдашний епископ Харьковский, преосвященный Павел Саббатовский, совершив Божественную Литургию в своем кафедральном Покровском соборе (ныне Харьковский Покровский монастырь), торжественным крестным ходом отправился на то место, где находится университетская церковь (против главного университетского корпуса, между библиотекой и залом торжественных собраний, почти на том самом месте, где была устроена в XVII веке первая в Харькове церковь (деревянная) – во имя Успения Пресвятой Богородицы), – и здесь была совершена закладка университетского храма. Так как эта закладка была совершена в день основания университета, 17-го января, когда церковь молитвенно празднует память угодника Божия, преподобного Антония, то и самий храм был посвящен имени этого святого.

Постройка университетской церкви продолжалась более 8 лет (от 17 января 1823 года до 25 апреля 1831 года). Причиною такой медленности производства работ нужно считать ограниченность денежных средств, какими располагал в то время Харьковский университет. По смете 1824 года, на построение церкви, её внутреннюю отделку и приобретения всех необходимых для богослужения вещей было ассигновано только 12000 рублей. Само собою понятно, что эта сумма была весьма недостаточна; ее скоро израсходовали. Не надеясь получить от министерства народного просвещения новую ассигновку для окончания устраиваемого храма, попечитель Харьковского учебного округа, Е. В. Карнеев «признал нужным отнестись к г.г. почетным смотрителям уездных училищ, входивших в состав Харьковского учебного округа, с приглашением к пожертвованию со стороны их такой суммы, какую кто заблагорассудит, предоставив им высыпать оную вправление Харьковского университета». Ректору университета В. Я. Джунковскому Карнеев также советовал обратиться к сбору частных пожертвований. «Полезно было бы и Вам (пишет он ректору) снестись с почетнейшими родителями, коих дети обучаются в Харьковском университете». Из документов видно,

что на эти приглашения откликнулись сочувственно многие лица: поступали пожертвования в количестве самом разнородном – от 25 до 300 руб. Тем не менее этих пожертвований было недостаточно, и нужно было пройти почти десятку лет, пока университет получил возможность увидеть окончание своего храма.

В построении университетской церкви, как видно из дел университетского архива, принимали участие многие техники и архитекторы: например, архитектор Татищев, профессор Васильев, архитектор Тон, архитектор Калашников; но нет несомненных оснований утверждать, кто именно составил план университетской церкви, – план, который из Харькова был отправлен в свое время в С.-Петербург в министерство народного просвещения и удостоился Высочайшего «конfirmования». Верно только то, что он был составлен архитектором, обладавшим вкусом истинного художника. Согласно этому плану здание университетской церкви представляет строго выдержанную форму базилики дорического ордера со всеми его достоинствами и практическими недостатками для православного богослужения (очень обширный алтарь неправильной формы при ограниченной трапезе), колонны внутри храма, установленные для поддержания свода параллельно со стенами, отличаются простотою и массивностью; капители на них не имеют никаких орнаментов, кроме обычного полуovalа; на востоке, в алтаре, церковь заканчивается правильным полукругом, а на западе, на колоннах, устроены хоры для певчих. С самого начала церковь отапливалась четырьмя утермарковскими печами, а в 1856 году устроены были, для усиления теплоты, еще две голландские печи. В 1833 году свод храма, для сохранения тепла, был обит войлоком и оштукатурен по распоряжению ректора университета Н. И. Елинского, который израсходовал на это из собственных средств 265 рублей.

его был составлен архитектором Татищевыми 27-го января 1825 года, устройство иконостаса по этому плану правлением университета было предоставлено Харьковскому мещанину Лебедеву, а наблюдение за работами – университетскому архитектору Калашникову. За поделку иконостаса, согласно условленному договору, правлением было уплачено Лебедеву 5000 рублей. Руководствуясь чисто практическими соображениями, против плана иконостаса университетской церкви возражал профессор Васильев, высказавший «мнение, что для обширной университетской церкви было бы приличнее устроить прямой иконостас без уступов или нишней». Но тогдашний ректор В. Я. Джунковский, признававший вообще за произведениями искусства важное воспитательное значение, отдал предпочтение художественности пред простыми практическими удобствами. И он не ошибся. Иконостас университетской церкви многими знатоками церковного искусства был признан произведением художественным и послужил образцом для многих других церковных иконостасов; так, по его плану, устроены иконостасы в церквях: Харьковского института благородных девиц, Харьковской духовной семинарии, в с. Большом Бобрике Сумского уезда, в с. Трубецкой Николаевке Волчанского уезда и в др.

В иконостасе университетской церкви находятся только четыре иконы, если не считать изображений на боковых дверях, – и они заслуживают того, чтобы быть здесь отмеченными. Местные иконы – Спасителя и Божией Матери – тогдашним попечителем харьковского учебного округа Е. В. Карнеевым были заказаны в 1826 году академику Боровиковскому, но Боровиковский умер, не исполнив этого заказа. Тогда окончание его работ было поручено академику Венецианову за 2500 р. Иконы эти, так называемой итальянской живописи, написанные на деревянных досках, покрытых для прочности медными листами, имеют в высоту 2 аршина 14 вершков. По поводу их заказа петербургским академикам тогдашний ректор харьковского университета — В. Я. Джунковский писал какому-то Иакову Андреевичу, служившему в департаменте министерства народного —

просвещения, следующее: «У нас много своих собственных учителей рисовальных, которые обыкновенные образа могут написать; но местные иконы весьма бы желательно написать в Петербурге кистью мастеров отличнейших; ибо университет ежели в чем-либо другом, то наиболее в благолепии церкви должен отличаться, дабы преподающие и слушающие эстетику, смотря на божественные лики, всегда помнили, что источник истинной красоты и великолепия есть един Бог и что для достижения успехов во всем полезном, во всем прекрасном, должно к Нему единому прибегать». Храмовая икона преподобного Антония Великого написана тогдашним учителем рисования в университете Репниным, а прочие иконы в иконостасе – (их было только три) – помощником учителя рисования в 1-й Харьковской гимназии Куликовским или под его наблюдением. Из последних икон обращает на себя внимание образ св. священномученика Дионисия Ареопагита. На этой иконе ясно отразились следы господствовавшего в то время в русском обществе мировоззрения мистицизма или даже масонства. Дионисий Ареопагит, написавший книгу «О небесной иерархии», признается выдающимся мистиком апостольского века. Художник изобразил его причащающим узников, заключенных в темнице; рядом с ним, из царского венца спускается вниз массивная железная цепь и прикрепляется к тумбе; внизу на треножнике помещен глобус или земной шар.

Стены университетской церкви художественно расписал за свой собственный счет учитель рисования Астраханской гимназии Тимофей Шамшин. По заключению архитектора Тона и живописца Куликовского, работы, произведенные Шамшиным, по самой умеренной оценке, стоили до 1500 р. По своему происхождению, Шамшин принадлежал к мещанскому сословию и «партикулярно занимался в академии художеств». За свои труды по раскрашиванию стен университетской церкви Шамшин просил себе какой-то Монаршей награды; но получил ли он ее – неизвестно.

В 1851 году пол университетской церкви был выложен лещадною плитою, а в 1900 г. он был покрыт плитками из завода Бергенгейма, – на что израсходовано из хозяйственных университетских сумм до 800 рублей. В 1856 году по обеим сторонам церкви, между стенами и колоннами, были устроены возвышения, покрытые зеленым сукном; кроме того, были сделаны в алтаре перегородки с одной стороны для ризницы, с другой – для хозяйственных принадлежностей.

За неимением средств, во все время своего существования здание университетской церкви ни внутри, ни снаружи не подвергалось капитальному ремонту и, полстолетия спустя, стало грозить даже разрушением. Неудивительно поэтому, что в 1883 году университетское начальство вынуждено было считаться и с вопросом о закрытии университетской церкви. Университетский архитектор доложил правлению особым рапортом, что, по осмотре им церкви, продольные дубовые подводы, находящиеся на каменном фундаменте под колоннами и нижние концы колонн оказались подгнившими, от чего происходила осадка колонн, ослабляя штукатурку на потолке и своде, чрез что последняя угрожала падением. Обсудив этот рапорт архитектора, университетское правление сделало постановление: «В виду могущей быть опасности закрыть университетскую церковь для посторонних лиц, архитектору же поручить составить смету на исправление». Такое исправление оказавшихся в церкви повреждений было произведено в том же 1883 году и стоило университету до 7000 рублей.

Из вещей, приобретенных ко дню освящения университетской церкви, заслуживает упоминания только одно паникадило, которое, по особому разрешению министра народного просвещения, было куплено в 1828 году ректором университета И. Я. Кронбергом у московского купца Губкина за 3000 рублей. Что же касается других вещей (утвари), необходимых для богослужения, то в первое время в университетской церкви чувствовалась крайний недостаток и скучность. Только со временем, благодаря пожертвованиям

различных благотворителей, мало-помалу церковь стала обладать достаточной утварью. Вот эти пожертвования. В 1838 году бывшим помощником попечителя Харьковского учебного округа, графом Паниным были пожертвованы: чаша или потир серебряный вызолоченный, к нему – дискос, звезда, ложица, две тарелочки, также серебряные вызолоченные, и два копья стальных с серебряными рукоятками, стоимостью до 1000 руб. асс. В 1843 году купцом Карповым принесены в дар университетской церкви серебряная позолоченная риза на выносную храмовую икону преподобного Антония Великого, стоимостью 185 руб. сер. и в 1846 году подобная же риза на икону св. Николая Чудотворца, стоимостью 185 руб. сер. и в 1846 году подобная же риза на икону св. Николая Чудотворца, стоимостью 37 р. 14 к. сер. В 1851 году неизвестным благотворителем была пожертвована серебряная вызолоченная гробница, в виде храма на четырех столбиках, в которой внизу находится ящичек с выдвижною дарохранительницею, украшенною финифтяным изображением положения тела Христова во гроб, а вверху в собственном смысле понимаемая гробница с крышечкою, украшенною финифтяным изображением плащаницы, стоимостью в 200 р. с. В 1854 году бывшим церковным старостою, ординарным профессором Протопоповым были приобретены 10 бронзовых висячих люстр, повешенные между колоннами внутри церкви, стоимостью 170 р. с. В 1855 году, января 17-го, по случаю празднования в этот день совершившегося пятидесятилетия со времени открытия университета, была подарена преосвященным Филаретом, бывшим Харьковским епископом, икона, изображающая Спасителя, молящегося о чаше, писанная каким-то харьковским художником по картине Бруни, стоимостью в 120 р. с. В 1858 году были сделаны следующие пожертвования: супругою военного губернатора г. Харькова П. А. Лужиной напрестольная индития, стоящая около 300 р., воздухи и покровец – в 90 р. с, супругою попечителя Харьковского учебного округа М. П. Зиновьевой пелена на аналой в 80 р., ковер в 43 р., покрывало в 10 р.; супругою ректора университета Н. В. Фойгт – воздухи и покровец в 25 р. с.

Все эти вещи собственноручной работы жертвовательниц. В 1860 году Лужиною же был пожертвован ковер, обе стороны которого шиты гарусом, стоимостью в 450 р. В 1864 году настоятелем университетской церкви, протоиереем Василием Добротворским был пожертвован напрестольный крест, серебряный вызолоченный, стоимостью в 55 р. с. В 1867 году профессорами и чиновниками университета был пожертвован образ св. Александра Невского в резном киоте в память чудесного спасения Государя Императора Александра II-го 4-го апреля 1866 г., – стоимостью 150 р. с. В том же году был пожертвован студентами Харьковского университета, в память 25-го мая 1867 года, образ Спасителя в сребро-позолоченной ризе и в киоте орехового дерева.

В 1877 году бывшим старостою университетской церкви, купцом Петром Уткиным, были пожертвованы: образ св. апостолов Петра и Павла на золоченном чеканном фоне, в киоте орехового дерева, стоимостью 150 р. с., три медных больших посеребренных подсвечника, стоимостью в 210 р., книга апостольских посланий – 15 р., два больших медных посеребренных подсвечника 125 р. и ручной серебряный крест 33 р. с. Купцом И. Ф. Силиним (бывшим церковным старостою) пожертвованы: серебряная крестильница, стоимостью в 217 р. с., кадило серебряное, стоящее 36 р. с., плащаница 300 р. с., священническое облачение 179 р., водосвятная чаша 50 р., напрестольная одежда темно-малинового бархата, расшитая золотом, стоящая 289 р. 45 к., шкаф для ризницы и небольшое Евангелие с серебряною отделкою. Попечителем Харьковского учебного округа М. М. Алексеенко разновременно были пожертвованы: священническое и дьяконское облачения, стоимостью в 500 р. с., парчовая одежда на аналой и венцы, стоимостью 65 р. с. Бывшим церковным старостою купцом Я. К. Трофименко были пожертвованы: 12 икон Господских и Богородичных праздников в сребро-позлащенных ризах, стоящие 985 р., большая серебряная лампада пред образом преподобного Антония Великого 119 р. с., напрестольный металлический вызолоченный крест с пьедесталом 95 р.; пять бархатных ковров 205 р., серебряная,

вызолоченная дарохранительница, разной работы, представляющая храм о четырех резных колоннах по углам, стоящая 450 р. и два киота для икон в 150 р. каждый. Профессором Н. К. Кульчицким в 1902 году были пожертвованы две иконы преподобного Сергия Радонежского, живописной работы, по золотому фону, в ореховой раме, и Божьей Матери в серебряной ризе, византийской живописи, также в ореховой раме.

С 1837 года на содержание церкви, приобретение утвари, вина, просфор, свечей, ладана и содержание хора правлением университета было отпускаемо в год по 1200 руб. асе, т. е. по 342 р. 85 к. с. Церковные доходы первоначально были весьма незначительны и не простирались далее 1300 р. в год, так что хор церковный старосты купцы всегда содержали на свой собственный счет; только с 1894 года университетская церковь стала располагать доходом до 5000 р. с. в год и может покрывать расходы по содержание своего прекрасного и многочисленного хора.

Ведение церковного хозяйства всецело зависело от указаний и распоряжений правления университета и настоятеля церкви. В 1855 году правлением были выработаны, впрочем, уже определенные правила для хозяйственного управления университетскою церковью и ее имуществом, 31 октября 1855 года правила эти были утверждены попечителем Харьковского учебного округа и затем вручены настоятелю церкви и церковному старосте для руководства. По этим правилам настоятель церкви и церковный староста ежемесячно должны представлять в правление университета отчет о приходе и расходе церковных сумм и без особого каждый раз разрешения правления не могут затрачивать церковных сумм на приобретение каких бы то ни было церковных вещей. Правила эти действуют и в настоящее время.

Первоначально при университетской церкви самостоятельного причта не было. Еще в 1829 году попечитель Харьковского учебного округа, с. с. А. Л. Перовский уведомлял епископа Харьковского, преосвященного Виталия, о том, что

заложенная в 1823 году, по высочайше конфirmedованному плану, университетская церковь окончена постройкою и снабжена всем необходимым для богослужения, что теперь к ней нужно назначить священно и церковнослужителей, на содержание которых правление университета будет отпускать по 800 рублей в год. Преосвященный Виталий нашел эту сумму недостаточною для содержания самостоятельного причта при университетской церкви и потому сделал такое распоряжение: причислить университетскую церковь к кафедральному Покровскому собору (т. е., к теперешнему монастырю или Архиерейскому дому) стем, чтобы священно и церковнослужители его, попрерменно и когда кому назначено будет, отправляли богослужения в воскресные, праздничные и высокоторжественные дни и вели по приходу этой церкви метрические книги и вероисповедные росписи, представляли их в консисторию по примеру других приходских церквей и получали назначенное правлением жалованье; благочиние же этого храма поручалось кафедральному протоиерею и профессору богословия Афанасию Могилевскому. Впрочем, это распоряжение скоро было изменено, как непонравившееся попечителю учебного округа Перовскому и университетскому начальству. Отдельный причт существует при университетской церкви уже со дня её освящения. Так, 17-го апреля 1831 года священником университетской церкви был назначен соборный протоиерей и духовник Тимофей Печерский, а псаломщиком некто Капустянский; 1-го августа 1837 года – профессор богословия, протоиерей Иоанн Алексеевич Зимин; 25-го августа 1850 года – профессор богословия Павел Исаевич Лебедев; 31-го июня 1858 года – профессор богословия протоиерей Василий Иванович Добротворский, а с 12-го сентября 1894 года – профессор богословия протоиерей Тимофей Иванович Буткевич. Помощниками настоятеля были священники: Василий Николаевский, Иоанн Кру shedольский, Феодор Кианицын и Иоанн Инноков.

Церковные старосты первоначально были избираемы из среды профессоров и утверждаемы в должностях попечителями учебного округа. Таковыми были: ординарный профессор

Архангельский с 1830 г. по 1837 г., ординарный профессор Протопопов с 1837 по 1858 г., ординарный профессор Лапшин с 1858 г. по 1869 г. Помощниками церковных старост-профессоров, по назначению правления, были: 1. Титулярный советник Резанов с 1831 г. по 1841 г. 2. Управляющий университетскою типографиею Матусевич с 1841 г. по 1851 г. 3. Университетский эконом Агницев с 1851 г. по 1857 г. 4. Смотритель клиники Скобичевский с 1857 г. по 1869 г. С 1875 г., согласно Высочайше утвержденной инструкции, старосты университетской церкви, хотя были избираемы правлением университета, но уже утверждались в должностях епархиальными архиереями, а не попечителями учебного округа. С этого времени старостами университетской церкви состояли: 1. Харьковский 2-й гильдии купец Петр Уткин с 1875 по 1879 г. 2. Харьковский 1-й гильдии купец Илья Феодорович Силин с 1879 г. по 1882 г. 3. Харьковский купеческий сын Николай Николаевич Сериков с 1882 г. по 1886 г. 4. Харьковский купец Андрей Николаевич Денисов с 1886 г. по 1895 г. 5. Харьковский купец Яков Кириллович Трофименко с 1895 г. по 1900 г. 6. Отставной подпоручик Николай Александрович Северин с 1900 г. по 1906 г.

До 1853 года в университетской церкви всегда пел хор архиерейских певчих с платою по 5 рублей от каждой литургии. С 1853 года студенты университета образовали собственный хор. С 1873 года в университетской церкви пел хор Литинского, а с 1885 года – поет прекрасный хор И.М. Туроверова, доставляющий харьковцам великое духовное наслаждение в настоящее время. На содержание хора в 1879 году университетская церковь расходовала по 300 рублей в год, а с 1897 года – по 3000 руб. В этом отношении великую поддержку оказывает церкви правление университета, освобождая поющих студентов от платы за слушание лекций.

Д. И. Багалей и Д. П. Миллер об Университетской церкви^{*}

...

Антониевская при Университетской церкви школа существует с 1903 г. Школа учреждена И. М. Туроверовым с целью обучения грамоте детей – певчих университетским и другим, состоящим в его ведении, церковных хоров; первоначально помещалась в одном из Университетских зданий. Средства на жалования учащих и на содержание школы взыскиваются самим учредителем.

...

Университетская церковь всегда привлекала многочисленных посетителей, главным образом, благодаря прекрасному пению. До 1853 г. здесь пел архиерейский хор, затем образовался хор из студентов. С 1873 г. здесь пел лучший в городе хор Литинского, а с 1885 г. – хор И. М. Туроверова.

...

---

* Багалей Д. И., Миллер Д. П. История города Харькова за 250 лет его существования / Д. И. Багалей, Д. П. Миллер. – Т. II.: XIX и начало XX века. Репринтное издание. – Х., 2004. – С. 739, 770.

Зі спогадів М. М. Синельникова^{*}

...

Я народився в 1855 році в родині небагатого учителя повітової школи. Залившись з перших гімназичних років без батька, я і брат мій повинні були винаходити засоби для прожиття матері й сестер гімназисток. Мені допоміг мій голос (альт, потім тенор): мене прийняли до гімназичного церковного хору, незабаром я став солістом, і інспектор, довідавшись про нашу бідність, визначив мені утримання по двадцять карбованців на місяць.

...

Восені 1873 року я цілком випадково потрапив уперше в житті за куліси. Сталося це так. Матеріальна нужда змусила мене взяти участь у студентському хорі, дуже популярному в Харкові. Ми співали у святкові і передсвяткові дні в церквах і виступали на концертах, виконуючи українські старовинні пісні.

...

Марьонкіна В. Г., Куделко С. М.

Найстаріша університетська церква в Україні (до 180-річчя Свято-Антоніївської університетської церкви)*

*До 180-річчя
Свято-Антоніївської університетської церкви*

У центрі Харкова, навпроти колишнього головного університетського корпусу, між залою святкових засідань та ббліотекою, недалеко від того місця, де була побудована в 1657–1658 рр. перша в Харкові дерев'яна церква Успіння Пресвятої Богородиці, яка з дня побудови вирізнялася невеликими розмірами («4 сажени меж углов») і убогістю в церковному облаштуванні – ікони в ній були паперові. Тільки 1663 з'явився шестилистий образ Успіння Пресвятої Богородиці з двома срібними позолоченими вінцями. Розміщувалася церква у фортеці дещо південніше від сучасної будівлі Успенського собору. Двоповерхова, Т-образна у плані, з шестиколонним портиком і напівкруглою апсидою. Спочатку об'ємно-просторову композицію завершувала квадратна в плані башта, увінчана куполом з хрестом.

Ідея будівництва церкви (т. зв. «домової») належала попечителеві Харківського учебового округу Є. Карнєєву. 1823 р. будівничий комітет під керівництвом проф. В. Камлишинського запропонував побудувати церкву на честь Преподобного і Богоносного Антонія Великого, заступника ченців і учнів, день пам'яті якого у XIX ст. святкувався 17 січ.^{**} і збігався з днем

* Марьонкіна В. Г., Куделко С. М. Найстаріша університетська церква в Україні (до 180-річчя Свято-Антоніївської університетської церкви) / В. Г. Марьонкіна, С. М. Куделко // Universitates. – 2011. – № 1. – С. 76-80.

** Тут і далі усі дати подані за старим стилем

урочистого відкриття Харківського університету (1805). 25 червня 1823 після літургії від Покровського собору з хресним ходом єпископ Слобідсько-Український та Харківський Павло (Саббатовський) виrushив на місце майбутньої церкви, де і було закладено університетський храм. Зводилася церква за казенний кошт: на її будівлю університетом було виділено 12 тис. рублів.

Будівля для квартир ректора та чиновників університету була спроектована в церковному дворі, але не виконана в цілості.

Університет залучив архітекторів С. Татищева, проф. Є. Васильєва, А. Тона, Д. Калашникова. Ймовірно, що одним із них був складений план, за яким будівля університетської церкви представляє чітко витриману форму базиліки доричного ордера з усіма його достоїнствами і практичними недоліками для православного богослужіння: надто просторий вівтар неправильної форми при обмеженій трапезі; колони в середині храму, що встановлені для підтримки зводу паралельно зі стінами, вирізняються простотою і масивністю; капітель на них не мали жодних орнаментів, окрім звичайного піввалу; на сході, у вівтарі, церква закінчується правильним півколом, а на заході, на колонах, улаштовані хори для півчих. Спочатку церква опалювалася чотирма унтер-марківськими печами. У 1833 р. звід храму для збереження тепла був оббитий повстю та покритий тиньком. 1856 р. для більшого теплоутримання були влаштовані ще дві голландські печі. 1851 р. підлогу було викладено лещатною плитою, а в 1900 р. покрито плитками харківського заводу Бергенгейма. У 1856 р. з обох боків церкви, між стінами та колонами, влаштовані вкриті зеленим сукном підвищення. Перегородки були зроблені у вівтарі: з одного боку для ризниці, з іншого – для господарського начиння. У 1883 р. храм зачинили внаслідок ремонту: виправлення осідання колон коштувало до 7000 рублів. 1912 р. було переобладнано електричне освітлення, покращено акустику.

обсерваторію, бібліотеку (зараз тільки університетська бібліотека залишається на старому місці). За порадою попечителя Є. Карнєєва ректор В. Джунковський розпочав збір пожертв також і від батьків студентів. Пожертви надходили й після спорудження церкви, здебільшого у вигляді церковного майна. Серед тих, хто передавав такі речі, були професори, ректори, попечителі, студенти, мешканці міста. У подальшому університет на власні кошти регулярно проводив ремонт приміщення.

У церкві було встановлено оригінальний високохудожній іконостас у вигляді доричної побудови, прикрашеної доричними пілястрами та проходами із чотирма іконами. План іконостаса був розроблений архітектором С. Татищевим 27 січ. 1825 р., його облаштування було доручено міщанину Лебедєву, нагляд за роботами – університетському архітектору Калашникову. Храм прикрашали ікони роботи академіків живопису В. Боровиковського й О. Венеціанова. У 1826 р. інші ікони іконостаса були написані Репніним та Куликовським, викладачами образотворчого мистецтва в університеті й гімназії. Ікону преподобного Антонія, яка привертала особливу увагу, написав місцевий художник, викладач образотворчого мистецтва університету Репнін. Стіни були розписані вчителем малювання з Астраханської гімназії Тимофієм Шамшевим, який навчався в Академії мистецтв.

У 1829 р. єпископом Харківським Віталієм (Борисов-Жегачев) церква спочатку була приписана до кафедрального Покровського монастирського собору, благочиння було доручено кафедральному протоієрею і першому університетському професору Богопізнання та християнського вчення Афанасію Могилевському.

А. Могилевський (1774–1850) – священик церкви (1817–1837), викладав доктричне і моральне Богослов'я, член (1813) та голова (1826–1837) Товариства наук при університеті, з 1817 р. – цензор складених священнослужителями проповідей, з 1824 р. – директор відділення словесних наук Харківського товариства наук. 1817 р. видав книгу «Российская риторика,

основанная на правилах древних и новейших авторов», яка стала учебным пособником для студентов. 1826 р. виконував обов'язки ректора університету, з 1829 – декан морально-політичного відділення університету. Нагороджений у 1814 р. фіолетовою скуфією, 1818 р. бархатною камилавкою, у 1825 р. золотим наперсним хрестом, 1834 р. орденом Св. Анни II ступеня. Він відіграв важливу роль у справі будівництва церкви, придбання для неї потрібного облаштування, в підготовці відкриття храму тощо.

Протоієреями А. Могилевським та Т. Печерським була складена перша довідка про кількість осіб та кількості дворів, які розміщені в парафії домової церкви Харківського університету. За їхніми підрахунками, парафіян нараховувалося 160 чол. Студенти і викладачі університету, що приходили на богослужіння, враховані не були – підлягали обліку за місцем проживання. На той час в університеті навчалося близько 300 студентів і працювало 60 викладачів православного віросповідання. За Правилами для студентів (1858), згідно з § 1 «студенты православного исповедания обязаны ежегодно говеть, исповедоваться и приобщаться св. Таинствам – в Университетской церкви...».

На прохання попечителя університету В. Філатєва 25 квіт. 1831 р. освятив церкву єпископ Слобідсько-Український та Харківський Віталій (Борисов-Жегачев).

Ведення церковного господарства цілком залежало від розпоряджень правління університету й настоятеля церкви. З 1837 р. на утримання церкви, придбання відповідних речей, вина, просфор, ладану і т. ін. правління видавало 1200 рублів на рік асигнаціями. Церковні прибутки, особливо спочатку, були незначними. У 1855 р. правлінням були розроблені правила для господарського управління університетською церквою та її майном, що були затверджені попечителем Харківського учебового округу 31 жовт. того ж року. За цими правилами настоятель церкви та церковний староста щомісяця повинні були надавати до правління університету звіт про прибуток та розподіл церковних коштів. Правила ці діяли й на початку ХХ ст.

За штатом університету священику й на утримання церкви було виділено по тисячі рублів на рік. 17 квітня 1831 р. були призначенні: першим настоятелем храму соборний протоієрей і духівник Тимофій Печерський, псаломщиком Капустянський. Першим старостою університетської церкви був обраний проф. М. Архангельський. Серед перших парафіян були: губернський секретар Стефан Беліков, архітектор університету колезький секретар Андрій Тон та ін.

Згодом настоятельство перейшло до професорів кафедри богослов'я університету:

01.08.1837 р. настоятелем церкви був призначений професор колегіуму, магістр богослов'я, ректор духовних училищ, член духовної консисторії, протоієрей Іоанн Зимін (1789–1850) – викладав в університеті на кафедрі доктринального і морального богослов'я, церковної історії та церковного законознавства;

25.08.1850 р. – професор богослов'я, магістр, протоієрей Павло Лебедєв (1807–1866) – викладав в університеті також логіку і психологію;

31.06.1858 р. – професор богослов'я, магістр, протоієрей Василій Добротворський (1823–1894) – викладав в університеті історію церкви та церковне право. 1862–67 р. видавав журнал «Духовный Вестник». Після смерті надруковані його курси «Основное богословие» і «Догматическое богословие», які він читав студентам університету;

12.09.1894 р. – професор богослов'я, член Харківського комітету православного місіонерського товариства, протоієрей Тимофій Буткевич (1854–1925) – двічі обирається до Харківської думи (1893, 1897), двічі був обраний від духовництва до Державної Ради (1906, 1909), за публікацію «Религия, ее сущность и происхождение (обзор философских гипотез)» у 2-х книгах в богословсько-філософському журналі «Вера и Разум» (1900, 1903, 1904) отримав ступінь доктора богослов'я від ради Московської духовної академії. 1909 нагороджений митрою, орденами Св. Анни II ступеня, Св. Володимира IV ступеня,

наперсним хрестом, камилавкою, набедренником і срібною медаллю на пам'ять царювання імператора Олександра III. Під його керівництвом був створений науковий студентський гурток для вивчення богословських наук, де студенти читали й обговорювали реферати;

1909 р. – магістр богослов'я, протоієрей Миколай Стеллецький (1862–1919) – професор і зав. кафедрою богослов'я університету та вищих жіночих курсів, жіночого медінституту і вищих комерційних курсів, який протягом чотирьох років займав почесну посаду голови Ради Харківського єпархіального жіночого училища. За 30 років його діяльності було опубліковано понад 40 робіт із богослов'я, історії Церкви, філософії, історії літератури, серед них: книга «Современное декадентство и христианство» (Київ, 1909); публікації в журналі «Вера и Разум» (1909 – стосовно обговорення питання щодо доцільноті реформи богослов'я в Росії, 1911 р. – «Дуэль, ее история и критическая оценка с научно-богословской точки зрения»). Настоятель обґрунтовував, що дуель є пережитком язичницької старовини. У 1911–1912 вийшла серія критичних статей про теоретичні основи соціалістичного вчення, в яких він застерігав суспільство про можливі негативні наслідки у випадку реалізації їх на практиці. Посилаючись на Священне Писання, М. Стеллецький вважав, що єдиним засобом проти насилия є любов. 1914 у Харкові вийшли: розвідка про Дмитріївський Ряснянський монастир; 1-й том його праці «Опыт нравственного православного богословия в апологетическом освещении», за який радою Київської духовної академії було присуджено ступінь доктора богослов'я. 1916 р. вийшов друком 2-й том, в якому викладалося вчення про особисту та індивідуальну моральність. Пастирська та викладацька діяльність М. Стеллецького отримала високу оцінку – нагороджений (1912) орденом Святої Анни II ступеня. Був схоплений більшовиками і вивезений у складі 38 заручників 24 черв. 1919 р. з Харківського концтабору губчека (перший в країні) в Суми. Вбитий влітку 1919 р., вірогідно в Орлі.

Неодноразово священиками церкви були професори кафедри богослов'я. З-поміж професорів університету первісно обирали й церковних старост (старости обиралися правлінням університету і спочатку затверджувалися попечителем, а пізніше – епархіальними архієреями). Починаючи з 70-х рр. ХХ ст. старостами ставали здебільшого купці та відставні військові.

До 1853 р. у храмі співав архієрейський хор, потім утворився хор зі студентів (який існував майже два десятиліття). Правління університету усіляко сприяло цьому, навіть звільнюя учасників хору від плати за навчання; з 1875 р. у церкві співав кращий у Харкові на той час хор Литинського, а з 1885 р. – хор І. Туроверова (серед співаків був майбутній визначний режисер і актор М. Синельников). З університетського хору в 1920 виник Державний український хор, якому пізніше було присвоєно ім'я М. Леонтовича.

З 1903 діяла школа, в якій навчали дітей грамоті – університетських півчих та інших, котрі входили до церковних хорів. Засновником був І. М. Туроверов. Первісно школа містилася в одному з університетських будівель. Утримувалась на кошт засновника.

Храм Святого Антонія був місцем проведення церковних служб, молебнів, святкових літургій, тут відспівували багатьох видатних представників науки (О. Потебню, М. Дрінова та ін.). Неодноразово його відвідували гості університету. 19 жовт. 1888 р. університетські клініки і церкву відвідали імператор Олександр III та імператриця Марія Федорівна зі спадкоємцем Миколою Олександровичем і Великим Князем Георгієм Олександровичем, після врятування царської родини під час аварії імператорського потягу біля Борок (17 жовт.). Але основним призначенням храму було задоволення релігійних потреб студентів та професорсько-викладацької корпорації.

До 1918 р. церква утримувалася на кошт університету, потім – релігійної громади, до якої входили понад 200 членів. Останнім титарем був видатний філолог, акад. О. Білецький.

У листоп. 1921 р. постановою комісії з виконання декрету про відділення церкви від держави, а школи від церкви при Харківському губернському комісаріаті Наркомюста УСРР церква Св. Антонія була закрита. З наступного дня після Пасхи, 24 квіт. 1922 р. й дотепер її приміщення використовується за іншим призначенням.

Були закриті й інші університетські церкви і деякі з них досі використовуються не за первісним призначенням. Так, наприклад, у православній церкві Св. Володимира, 1840 р. (Київський національний університет ім. Тараса Шевченка), яка була закрита у 1920-ті рр., зараз розміщена спортивна зала (ауд. № 331), а в католицькому костелі, який був закритий у 1863 внаслідок польського повстання, – тепер музей історії університету.

1924 р. частину церковного майна було передано керівництву Єпархіального управління, частину – соцзабезпу, ікони, в яких виявлені художні цінності, – до художнього музею, решту (речі церковного вжитку) – для обладнання студентського клубу ХІНО (ректор С. Стрельбицький), який з квіт. 1924 р. розмістився в приміщенні церкви.

З 12 верес. 1922 р. по груд. 1924 р. ректором Харківського інституту народної освіти за сумісництвом був Стрельбицький Семен Дементійович (1875–1937), голова Харківського губернського відділу працівників освіти, член ВКП(б). Одночасно він керував навчальною кафедрою факультету професійної освіти ХІНО «Організація праці і виробництва», читав для студентів курс «Організація праці». 1937 р. був репресований і розстріляний.

Одна частина будівлі, в якій раніше була церква, кардинально перебудована. В улаштованому тут Колонному залі проходили різні громадські та культурні заходи.

Після війни 1941–45 р. споруду церкви було відновлено без куполу за проектом архітектора О. Окулич-Казаріної. З 1964 р. будинок переобладнано під кінотеатр «Піонер» (згодом «Юність»).

У наш час у приміщенні колишньої університетської церкви розмістився Український культурний центр і ПП «Титан».

30 січ. 2002 р. храм зусиллями парафіян було відроджено – єпископ Онуфрій освятив храм-кімнату, яка межує з церквою, в приміщенні ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна (вул. Університетська, 23).

Джерела та література

- ДАХО. Ф. 40. – Оп. 14. – Спр. 438. – Арк. 1-1, 2-2, 9, 17-18, 20-23. зв. Оригінал.
- ДАХО. Ф. Р-203. – Оп. 1. – Спр. 1986. – Арк. 13, 33, 45. Оригінал.
- Записка о церкви императорского Харьковского университета, от основания оной до начала 1859 года / Историко-статистические записки об императорском Харьковском университете и его заведениях, от основания Университета до 1859 года / Сост. К. К. Фойгт. – Х.: ун-т. тип., 1859. – С. 21-24.
- Багалей Д. И. Опыт истории Харьковского университета (по неизданным материалам). – Х., 1904. – Т. 2 (с 1815 по 1835 год). – С. 408-410.
- Краткий очерк истории Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805–1905) / Сост. Д. И. Багалей, Н. Ф. Сумцов и В. П. Бузескул. – Х.: Изд. ун-та, 1906. – С. 189, 255, 321, 324.
- Зайцев Б. П., Мигаль Б. К. Первый профессор Богопознания и христианского учения Харьковского университета, протоиерей Афанасий Могилевский // ВР. – 2002. – № 3. – С. 272–277.
- Лебедев Д. В. Свято-Антониевский храм Харьковского университета // ВР. – 2004. – № 5. – С. 110-111.
- Посохов С. І., Зайцев Б. П. Документи з історії церкви св. Антонія Харківського університету // ВР. – 2000. – № 1. – С. 242-258.

- Терновецкий Н. Храмостроительство в Харьковской епархии (середина XVII – начало XX вв.) // ВР. – 2002. – №2. – С. 206-211.
- Шевченко Л. В. Памятники общественно-политического движения и культурной жизни // Материалы к Своду памятников истории и культуры народов СССР по Украинской ССР (Материалы в помощь авторам). – К., 1984. – Вып. 2. Харьковская область. – С. 124-125.
- Ярошик В. О. Харківська єпархія Української Православної церкви: хроніка подій (грудень 2001 р. – серпень 2002 р.) // ВР. – 2003. – № 4. – С. 341.
- Посохов С. І. Університет і церква // Харківський університет. – 1998. – Вип. 12. – 15 верес.
- Парфенова А. В., Малинин А. С. Митрофорный протоиерей, доктор богословия, профессор Харьковского университета Тимофей Иванович Буткевич // ВР. Богословско-философский журнал. – Х.: Майдан, 2004. – № 5. – С. 100.
- Христианство. Энциклопедический словарь: В 3-х т. – М., 1995. – Т. 2. – С. 632.
- Шудрик И. А. Жизнь, духовное наследие и мученическая смерть профессора, протоиерея Николая Стelleцкого (к 80-летию его трагической гибели) // ВР. – 2000. – № 1. – С. 71-78.
- Каплин А. Д., Сергеев И. П. Туроверов Иван Михайлович // Православная энциклопедия Харьковщины / Сост. А. Д. Каплин. – Х.: Майдан, 2009. – С. 121-122, 148, 184-185, 202, 284, 461, 479.

Куделко С. М.

**Последний староста университетской
Свято-Антониевской церкви г. Харькова
академик А. И. Белецкий
(к 180-летию храма)***

В 2002 г. усилиями верующих был возрожден старейший в Украине университетский православный Свято-Антониевский храм УПЦ. Епископ Изюмский Онуфрий, викарий Харьковской епархии, освятил храм-комнату в помещении Центральной научной библиотеки Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина (ул. Университетская, 23). С тех пор в храме регулярно проводятся богослужения, которые проводит священник, выпускник духовной академии и исторического факультета ХНУ протоиерей о. Владимир (Швец).

С момента своего создания в 1831 г. и до закрытия в 1921 г. церковь была центром духовной жизни университета. С ней были связаны многие выдающиеся события Харькова. Достаточно напомнить, например, что из церковного университетского хора усилиями выпускника историко-филологического факультета Ф. М. Соболя был создан Государственный украинский хор, которому позже было присвоено имя Н. Д. Леоновича.

---

* Куделко С. М. Последний староста университетской Свято-Антониевской церкви г. Харькова академик А. И. Белецкий (к 180-летию храма) / С. М. Куделко // Возрождение духовности в современном мире: взаимодействие церкви и образования: сб. тез. Всеукр. науч.-практич. конф., Харьков, 24-25 марта 2011 г. – Х., 2011. – С. 188-189.

Среди настоятелей храма было немало выдающихся церковнослужителей: П. Лебедев, И. Зимин, В. Добротворский, Т. Буткевич, Н. Степлецкий и др.

Наш рассказ посвящен последнему перед ее закрытием старосте Свято-Антониевской церкви – Александру Ивановичу Белецкому (1884–1951 гг.).

Первоначально церковных старост избирали из числа профессоров университета. Первым из них был, происходивший из духовного сословия, профессор чистой математики Н. М. Архангельский.

Во второй половине XIX, но особенно с 70-х годов, старостами становились в большинстве своем купцы или отставные военные. Эти люди славились своими личными моральными качествами, часто жертвовали на нужды церкви крупные суммы. Старост избирало правление университета и, первоначально, их утверждал попечитель Учебного округа, а затем – епархиальные архиереи.

До 1918 г. церковь содержалась на средства университета, а позже – за счет религиозной общины, которая насчитывала более 200 человек. Последним перед закрытием храма ктитором (старостой) был выдающийся филолог, впоследствии академик, заслуженный деятель науки Украины А. И. Белецкий. Его преподавательская деятельность в университете началась в 1912 г., но уже в 1909 г. появились его первые печатные работы. В обширном (более 300 печатных трудов) творческом наследии ученого немало страниц посвящено церковным сюжетам. Так, в 1914 г. он напечатал серию статей о деятельности Симеона Полоцкого.

После отъезда из Харькова в Киев, А. И. Белецкий преподавал в Киевском университете, был директором Института украинской литературы им. Т. Г. Шевченко. В 1939 г. он был избран академиком АН УССР, а в 1958 г. – АН СССР.

Академическая деятельность Александра Ивановича нашла признание и в избрании его вице-президентом АН УССР.

Сегодня немало споров идет вокруг письма А. И. Белецкого в ЦК Компартии Украины по поводу новых материалов о жизни Христа на земле. Высказываются разные точки зрения. По нашему мнению, хотя и не прямым, но существенным аргументом в пользу подлинности этого документа является деятельность ученого в качестве старосты религиозной общины Харьковской университетской Свято-Антониевской церкви.

Куценко О.Л.

Вера обогащающая знание^{*}

30 января – день памяти преподобного Антония Великого (род. ок. 251 г. – + 356 г.), ранне-христианского подвижника и пустынника, основателя отшельнического монашества.

В нашем городе был храм, носящий имя этого святого – это домовый храм некогда Императорского, а ныне Харьковского Государственного университета имени Каразина. Но после революции во исполнение «Декрета об отделении церкви от государства и от школы», храм закрыли, в 30-е гг., здесь разместился Институт физкультуры и Клуб красного учителя; в 1963 г. в здании был открыт двухзальный кинотеатр «Пионер», переименованный в 1973 г. в кинотеатр «Юность». В 90-е гг. кинотеатр закрыли, а в здании разместился Украинский культурный центр «Юность».

Ровно 10 лет назад был освящен новый престол сего храма и божественная служба сегодня проходит в холле здания научной библиотеки, принадлежащей Университету. Служба начинается рано, в 6 часов, ведь с 9 часов библиотека открывает свои двери для посетителей.

На улице темно, тихо падает снег, все вокруг как в сказке! Мягкий свет из окон указывает нам на вход. Несмотря на раннее время и морозное утро, ждут встречи с Богом и взрослые, и самые маленькие прихожане храма, старшему из которых на вид не более 5 лет.

Служба пролетела на одном дыхании, вот уж правда, Литургия – она вне времени. Но, Боже мой! Как хорошо, что

неделя, рабочая неделя, началась со службы! А сколько было борений – и вставать рано не хотелось, и термометр напугал запредельными показаниями, и вообще – понедельник – день тяжелый, рабочий день расписан и настолько загружен, что не знаешь с чего начать. Начинать надо с молитвы. Искушения истаяли, как только началась служба, а наградой была необыкновенная легкость на целый день, обретение крыльев за спиной. Удивительно, но все самые сложные дела, казалось, решались сами собой!

После молебного пения настоятель, протоиерей Владимир Швец, сказал, что мы не теряем надежды на возврат храма верующим. Да и историческая справедливость того требует.

Здание Харьковского Императорского Университета по одноименной улице Университетской построено в 1820–1823 гг. по проекту архитектора Е. А. Васильева. Здесь располагался актовый зал, церковь св. Антония, обсерватория, вспомогательные службы университета.

Церковь в здании, посвященном научному знанию, внушает мысль, что книжное учение – святое дело, это не пустая забава, а серьезный труд, нравственный подвиг. Наука – дар Божий людям, равно как и цель науки – духовное усовершенствование, истинно-христианское просвещение умов и сердец, раскрытие в них идеальных свойств образа Божия, по которому и ради которого создан человек.

Скупые архивные сведения говорят нам о том, что церковь сия была устроена 25 апреля 1831 г. между библиотекой и залом торжественных собраний, отдельно от них, на казённые деньги. Каменная, с деревянным сводом, тёплая. Утварью нужной снабжена, и достаточно. Стены церкви украшали иконы, написанные академиками В. Л. Боровиковским и А. Г. Венециановым. При храме были – настоятель, помощник настоятеля, диакон, и с 1912 г. – псаломщик. Настоятель за священнослужение жалования не получал, помощник настоятеля получал 650 руб., диакон 366 руб., псаломщик 443 руб. в год. Казённых квартир не предусмотрено, (например,

при строительстве Коммерческого училища квартиры директора, смотрителя училища и училищного священника были предусмотрены в самом здании училища), настоятель живёт в собственном доме, его помощник и диакон – в наёмных квартирах. На содержание хора певчих выделяется 300 руб. в год из суммы, назначенной по Высочайше утверждённому (т.е. утвержденному лично Императором) Уставу Российских Университетов на содержание церкви с причтами. Из этих же сумм на содержание церкви расходуется 300 руб. в год. Копии метрических книг в наличии с 1838 г., исповедных росписей – с 1838 г. Опись церковному имуществу, выданная Правлением Университета в 1894 г., хранится в целости и сохранности в церковном архиве (это потом все ценности из храмов были сворены с описями, изъяты и исчезли в неизвестном направлении). Вот, собственно, и все, о чём упоминает «Клировая ведомость 1912 года».

Представим жизнь прихода того времени. Например, наличие такого большого для домового храма штата священнослужителей говорит о том, что служение их было непростым и востребованным. Архивные фонды Университета практически утеряны. Немногие сохранившиеся документы рассказывают нам о студенческих волнениях периода 90-х гг. XIX века вплоть почти до начала Первой мировой войны. В газете за 1907 год опубликовано письмо, в котором прихожанин Антониевского храма с болью в сердце говорит о том, чему он стал свидетелем на Пасхальной службе: батюшка возглашает «Христос воскрес!», а сердца прихожан не откликаются на возглас. Впечатление такое, что не на службу пришли, а себя показать, наряды и украшения. Такое охлаждение к вере явилось, как мы теперь вид с высоты пережитого нашей страной, предвестником великого разрушения великой Империи.

Практика воспитания, типичная для феодального общества, начала складываться у восточных славян в VI–IX вв. В это время в Среднем Поднепровье возник союз племен, из которого выросло Древнерусское государство с центром в Киеве –

Киевская Русь. Крещение же Руси повлекло за собой многообразные изменения в жизни простого люда и неизбежно отразилось на жизни русского общества. Оно совершило коренной перелом уклада жизни и обычаев русских людей, вызвало новые законы и суды, но главное – зародило просвещение и создало иную эпоху в истории русского искусства. Крестив Русь, Владимир тем самым приобщил наших предков к духу и культуре европейских народов, а объявив христианское вероисповедание государственной религией, он завершил начавшийся еще до него процесс национального объединения и национального самосознания и самосохранения.

Школьное образование у нас сразу стало делом государственной важности и повинностью. Добровольного влечения к науке у русских не было, детей отбирали у матерей и заставляли учиться насильно, и матери «плакахося» о своих детях, отданных в школы, «яко по мертвцам». Вот так, научившись, дети возвращались в семьи и просвещали уже и своих родителей.

Общий уровень школьной образованности так и остался невысок – все это зависело от общих культурно-исторических условий всего киевского периода, располагавших более к постепенному увяданию, чем дальнейшему развитию и расцвету. Раздробление Киевской Руси повлекло за собой и снижение уровня образования.

Русь крестили, но не просветили – плоды этого мы пожинаем и поныне.

И в этом смысле нахождение домовой церкви в здании учебного заведения имеет особенно важное, благотворное значение и глибоко-знатомительный смысл – училищная церковь служит прекрасным воплощением и достаточным доказательством христианской мысли о важности и значении религиозно-нравственного воспитания в деле просвещения подрастающего поколения, детей, юношей.

И как в начале бытия мира от Бога воссиял вещественный свет, так всегда от Него же подается всем людям и свет творческий, духовный, благодатный свет истинного знания и жизни. Один Бог есть «истинный, самосущий свет, иже просвещает всякого человека, грядущего в мир» (Ин. 19). Здесь и лежит первоначальное основание того понимания, почему истинная религия заключает в себе глубочайший источник хорошего воспитания человеческой личности и почему не должно быть училище без молитвенного храма.

Дом Божий, «дом молитвы» и Таинства Христовых, среди дома науки напоминает великую истину веры, что «всякая премудрость от Господа, и с Ним есть во век» (Сир. 11); «Господь дает премудрость и от Лица Его познание и разум» (Прит. 26).

Во-вторых, отсюда понимание, что дом Божий – священное место живой проповеди слова Божия и чистый источник спасительной веры Христовой, среди учебных стен дает разуметь, что религиозная вера и естественная наука не есть несовместимые понятия одно с другим, и тем более не враждебное одно другому, но составляют единое целое, ибо проис текают из одного вечного источника Бога, «Отца светов» (Иак. 117), давшего человеку и естественный разум и сверхъестественное откровение, и ведут к одной конечной цели – истинному, полному и всестороннему просвещению (не по вершкам, а по корешкам) и совершенствованию человеческой природы и благу временному и вечному, к которому человек пред назначен Творцом и Спасителем мира.

Училищная церковь именно и напоминает о необходимости соединения естественнонаучного образования с истинно духовным, религиозно–нравственным воспитанием человеческой личности; она предостерегает отрываться исследованиям в области наук естественных человеческих от положенных раз навсегда в основу развития христиан богооткровенных истин веры, она самим видом своим влечет ученых мудрости естественной к благоговению к мудрости небесной.

Революция многое изменила и в жизни народа, и в системе образования в частности. «Декрет об отделении церкви от государства и школы от церкви», принятый Советом Народных Комиссаров РСФСР 20 января (2 февраля) 1918 года, имел основополагающее значение в религиозной сфере. Данный декрет чётко определил отношение новой власти к церкви и религиозным обществам, в частности, в образовательном процессе преподавание религиозных предметов (Закона Божьего, истории церкви) в государственных общеобразовательных учебных заведениях не допускалось. Копии метрических книг и исповедных росписей, хранящиеся в храме с 1896 года, перестали выполнять роль законодательных документов, их заменили акты гражданской регистрации.

Город Харьков не стал исключением. В 1919 году, 2 мая, Харьковский епархиальный совет вынужденно рассматривает вопрос о храмах при учебных заведениях.

В силу «Декрета об отделении церкви от государства и школ от церкви» закрытыми оказались храмы при учебных заведениях. А между тем потребность в храмах для верующих очень велика, и к Епархиальному начальству поступают ходатайства об открытии при таких храмах приходов путем организации общин при нем.

Принимая это во внимание, а также исходя из принципиального положения, что храмы со Святым Престолом, как великкая святыня, по церковным канонам не подлежат перенесению в другое место и помещения храмов ни под каким видом не могут быть употребляемы для иных назначений, Епархиальный Совет «убедительно просит правительственную власть разрешить передать такие храмы на общих основаниях в арендное пользование церковных общин, где таковые организуются, и где на это проследует согласие местного школьного совета».

В июне 1919 года в город вошла Добровольческая Армия, появилась надежда на возврат к прошлому. Но в декабре

1919 года, после отступления Добровольческой армии из Харькова, все самое страшное для церкви только начиналось.

Время, в которое мы живем, трудное и лукавое. Трудное потому, что за всю тысячелетнюю историю православия на Руси, быть может, только после татаро-монгольского нашествия был такой же период, когда вставала необходимость заново утверждать и взрослых, и детей в святой православной вере, духовно просвещать и научать их. Лукавое потому, что нынче ложь разного калибра прочно вошла в нашу жизнь, она стала более изощренной, стала вытеснять и даже замещать правду. Грань между этими понятиями нынче настолько тонка, что стала едва ощутима современным человеком, а молодому человеку и вовсе очень сложно стало различать где правда, а где – в красивой и блестящей упаковке – ложь. «Ложь в политике, как и в быту, есть функция классового строения общества,— писал Троцкий. – Ложь угнетателей есть система одурманивания масс для поддержания своего господства. Ложь угнетенных есть оборонительное орудие слабости». Уж кто как не Троцкий это знал точно!

Нынче правит эпоха подмены понятий. Полезное подменили вкусным, здоровое – веселым, мудрость стала рациональной, духовное – душевным и сентиментальным. Но можно сейчас научиться этой мудрости? Если ранее обучение грамотности велось по псалтири, воспитывая ребенка мудростью Божией с первых шагов просвещения (кстати сказать, само слово «просвещение» имеет смысл «крещение»), то чему обучает современная школа, в которой знания даются по вершкам, а не по корешкам?

А ведь Господь наш Иисус Христос крестил нас в Духа Святого, Духа Истины, [Ин. 15:26; 16:13], и мы обречены стоять в ней, истине, до победного пасхального Воскресения.

Зайцев Б. П., Посохов С. І.

Документи з історії церкви Св. Антонія Харківського університету^{*}

До 200-річчя Харківського університету

дея будівництва церкви при Харківському університеті належала попечителю Харківського учебового округу Є. В. Карнєєву. 17 січня 1823 р. єпископ Харківський Павло (Саббатовський) заклав університетський храм. Спорудження церкви тривало понад вісім років і було завершене 25 квітня 1831 р. (архітектори Татищев, Васильєв, Тон, Калашников). Церква була освячена на честь прп. Антонія Великого – покровителя учнівства, поминання якого як раз припадало на 17 січня – день урочистого відкриття Харківського університету. Майже століття Університетська церква Св. Антонія була місцем відправлення служб, святкових літургій у зв'язку із знаменними подіями, місцем, де неодноразово бували високоповажні гості, які відвідували університет, але, перш за все, студенти і викладачі Харківського університету. У 1921 р. церкву було зачинено, і досі її приміщення використовується не за прямим призначенням. Втім, поступово відновлюються так звані домові церкви при університетах та академіях (Черновицький державний університет, Московський державний університет, Києво-Могилянська академія). Будемо сподіватися, що колись відродиться й Університетська церква Св. Антонія.

Нижче наводяться документи, які зберігаються в Державному архіві Харківської області у фондах Харківської духовної консисторії та Харківського губернського виконавчого

^{*} Зайцев Б. П., Посохов С. І. Документи з історії церкви Св. Антонія Харківського університету / Б. П. Зайцев, С. І. Посохов // Віра і Розум. – Х., 2000 [№ 1]. – С. 242-259.

комітету Рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів, і розповідають про початковий та останній період в історії університетської церкви.

Міністерство Духовних дел   Єго Преосвященству Павлу
и Народного Просвіщення   Епископу Слободско-Украинскому
Строительный комитет   и Харьковскому
Імператорского Харьковского
Університета

О распоряжении относительно
заложения в Университете церкви

Харьков
3 июня 1823
№ 204

На основании Высочайше конфіrmованного проекта постройкам университетских зданий, должна быть в числе оных выстроена и церковь. И как не было при том назначено во имя какого святого заложить означенную церковь, то Строительный комитет предположив заложить ону во имя Преподобного и Богоносного Антония Великого, празднуемого 17-го января, в незабвеннную память открытия в тот день сего Университета, испрашивал разрешения Его Преосвященства г. Попечителя сего Университета. Ныне таковое разрешение от него г. Попечителя в комитете получено и оным на таковое предположение изъявлено согласие.

В следствие чего Строительный комитет извещая о сем для дальнейшего со стороны Вашего Преосвященства распоряжения имеет честь пресовокупить, что о времени, которое предназначено будет к заложению сей Церкви, комитет сей не упустит известить Ваше Преосвященство особо.

Резолюція: С прописаним сим донести Святейшему Синоду
во известие с испрошением от оного
разрешения о бытии в университете в
показанное именование домовой церкви.
1823 года, июня 8.

(ДАХО. Ф. 40. Оп. 14. Спр. 438. Арк. 1–1 зв. Оригінал).

Его Преосвященству Павлу
Епископу Слободско-Украинскому
и Харьковскому

Преосвященнейший Владыко
Милостивый Архипастырь!

Строительный комитет, учрежденный при Императорском Харьковском Университете, представил мне, что по Высочайше конфиrmованному для построения Университетских зданий плану, предположено между прочим устроить в оном церковь, которую ныне и назначено заложить в имя Преподобного и Богоносного Антония Великого.

Доведя о сем до сведения Вашего Преосвященства и предназначив заложить сию церковь 25-го числа сего июня, покорнейше прошу Вас, Милостивый Архипастырь, удостоить Университет в сей день, Вашим присутствием и совершить Священный сей обряд, а вместе с тем учинить и другие по сему предмету с духовной стороны распоряжения. При чем долгом поставляю сообщить, что по штату Университета положено священнику и на содержание Церкви в год по тысяче рублей, а как в Университет определен уже Профессором Богопознания и Христианского учения протоиерей Афанасий Могилевский, то, по моему мнению, никого удобнее к священнодействию в сей Церкви употребить нельзя, как его же Могилевского, с тем, чтобы и впредь заступал уже всегда место священника

Университетской Церкви Профессор Богопознания, который естественно должен быть всегда избираем из духовного звания.

Предавая, впрочем, таковое мнение мое на благоусмотрение Вашего Преосвященства и испрашивая Архипастырского вашего благословения, имею честь быть с совершенным почтением и преданностью.

№ 708
23 июня 1823

Милостивый Архипастырь
Вашего Преосвященства
покорнейший слуга
Егор Карнеев

Резолюция: О бытии при Университете в показанное именование домовой церкви и о освящении оной в свое время с выдачей святого антиминса учинить от имени моего в святейший Синод представление; относительно ж назначения священника для исправления Богослужения в оной церкви с причтом, то имеет учинено быть рассмотренным, когда церковь учинена и ко освящению подготовлена будет и от святейшего Синода разрешение получено будет ...

1823 года июня 25 № 1397.

(ДАХО. Ф. 40. Оп. 14. Спр. 438. Арк. 2-2 зв. Оригінал).

Его Превосходительству Попечителю
Императорского Харьковского Университета

Ваше Превосходительство,
Милостивый государь!

46 По отношению Вашего Превосходительства, коим изволили пригласить меня в Императорский Харьковский университет для заложения в оном положенной по Высочайше

конфіrmованному для університетських зданий плану Церкви, во іменование Преподобного и Богоносного Антония Великого, я, основываясь на уверении сем, имею в назначенный Вашим превосходительством 25 день сего июня, по Божественной літургии, заложить оный храм по церковному чиноположению; относительно же определения к оной для священнодействия потребного причта церковного, рассмотрение тогда имеет быть учинено, когда получу от Святейшего Синода на мое, по собрании нужных справок, представление о существовании сей Церкви предписания, о чём уведомляя Ваше Превосходительство, есмь и всегда пребыть имею с истинным почитанием и преданностью.

№ 1398

Вашего Превосходительства

25 июня

Милостивого Государя

1823 года

Усерднейший Богомолец Павел,

Епископ Харьковский

(ДАХО. Ф.40. Оп. 14. Спр. 438. Арк. 3. Оригінал).

В Святейший Правительствующий Синод
Павла, Епископа Слободско-Украинского
и Харьковского

Репорт

Императорского Харьковского университета г. Попечитель действительный Статский Советник Карнеев в отношении ко мне известил, что по Высочайше конфіrmованному для построения университетских зданий плану, предположено между прочим устроить в оном церковь во имя преподобного и Богоносного Антония Великого празднуемого 17 января в незабвенную память открытия в тот день университета, причем, он, г. Попечитель, поставляя на вид, что по штату университета положено священнику и на содержание церкви в год по тысяче

рублей, просил как о заложении оной церкви, так и об определении священника, учинить надлежайшее распоряжение.

Сообразив предположение высочайше конfirmованная* иметь в здешнем университете с силою именных высочайших указов 1722 апреля 12 и 1723 годов октября 5 числа да указа из Св. правительствующаго Синода 1800 года сентября от 24 последовавшего, на устроение вышевъзвѣстной церкви в показанное именование и на выдачу в нее священнаго Антиминса и о содержании означенных узаконения почтеннейше испрашиваю у Святейшаго Прав. Синода благословенія. Причт же к означеннй церкви имеет быть определен тогда, когда от Святейшаго правительствующаго Синода последует дозволение и оная церковь строением окончена и освящена будет.

Июня 30 дня   Вашего Святейшества покорный слуга Павел,
1823 года   Епископ Слободско-Украинский и Харьковский

* так у документі

(ДАХО. Ф.40. Оп. 14. Спр. 438. Арк. 4-4 зв. Оригінал).

1823 года
сентября 23 дня

Указ

Его Императорского Величества Самодержца Всероссийского,
из Святейшего Правительствующаго Синода Преосвященному
Павлу, Епископу Слободско-Украинскому и Харьковскому

По указу его Императорского Величества Святейший Правительствующій Синод слушал репорт Вашего Преосвященства с испрашиванием Благословенія на устроение по Высочайше-конfirmованному плану в зданиям Императорскаго Харьковскаго университета церкви во имя преподобного и Богоносного Антония Великого, празднуемого

17 января с тем, что причт ко оной по елику по штату университета положено священнику и на содержание церкви в год по 1000 руб. имеет быть определен тогда, когда церковь устроится и освящена будет.

Приказано: В зданиях Харьковского Университета церковь во имя Преподобного и Богоносного Антония Великого устроить и дозволить. О сем к Вашему Преосвященству послать Указ сентября 3-го дня 1823 года. Подлинный подписали: обер-секретарь Гаврило Жирихин, секретарь Петр Нестеров, повестчик Никанор Протопопов.

(ДАХО. Ф.40. Оп. 14. Спр. 438. Арк. 5-5 зв. Копія).

Его Преосвященству
Преосвященнейшему Виталию,
Епископу Слободско-Украинскому
и Харьковскому и Кавалеру

отprotoиереев Афанасия
Могилевского и Тимофея Печерского

по вход. № 1711

Репорт

Во исполнение данного нам на основании резолюции Вашего Преосвященства от Консистории предписания составленную нами о числе душ и количестве дворов находящихся в приходе домовой, устроенной при Императорском Харьковском университете Антониевской церкви, ведомость при сем Вашему Преосвященству почтеннейше представляем.

Вашего Преосвященства

Нижайшие Послушники
Катедральный Протоиерей Афанасий Могилевский

Духовник Протоірей Тимофей Печерский

1831 года
апреля 14 дня

(ДАХО. Ф. 40. Оп. 14. Спр. 438. Арк. 19. Оригінал).

№ 459.

« 14 » Апреля 1831

Преосвященнейшему Виталию,
Епископу Слободско-Украинскому
и Харьковскому

Ваше Преосвященство!

По совершенном изготвлении Церкви, при Университете заложенной, во имя Св. Антония, остается произвести освящение оной для начатия богослужения. Желая, чтобы сей священный обряд был совершен в продолжении предстоящей святой недели, прилагаю опись Церковному имуществу, и имею честь прибегнуть к Вашему Преосвященству с покорнейшею просьбою освятить лично Церковь Университетскую о сделании зависящих по сему случаю со стороны Вашего Преосвященства распоряжений, и о назначении дня для совершения такого освящения, на что и ожидаю почтеннейшего Вашего уведомления.

Испросив Архипасторское Ваше благословение, с истинным почтением и совершенною преданностью имею честь быть

Вашего Преосвященства
Всепокорнейший Слуга
Владимир Филатьев

50

(ДАХО. Ф. 40. Оп. 14. Спр. 438. Арк. 9. Оригінал).

Его Превосходительству,
Господину действительному статскому советнику,
Императорского Харьковского университета
Попечителю и Кавалеру
Владимиру Ивановичу Филатьеву

№1612
Апреля
1831 года

Ваше Превосходительство!
Милостивый Государь!

В следствие почтеннейшего отношения Вашего Превосходительства от 14 го числа текущего месяца апреля за № 459, последовавшего ко мне, поставляю себе в обязанность устроенную при Императорском Харьковском Университете церковь во имя Св. Антония освятить лично с приличным числом духовенства, назначив для совершения сей священной церемонии 25 е число текущего месяца, т.е. день субботний Святыя седьмицы.

О сем почтеннейше уведомляю Ваше Превосходительство, честь имею до сведения Вашего довести, что для отправления в оной церкви, по освящении ее, Богослужения в воскресенье, Высокоторжественные и в другие нарочистые дни и для исправления в приходе оной Церкви треб и всех тех обязанностей в отношении к оной Церкви и приходу ее, кои лежит на причатах приходских церквей, назначены мною впредь до усмотрения Харьковского Кафедрального Покровского Собора протоиерей духовник Тимофей Печерский и псаломщик Капустянский, о чем и имеет быть к исполнению им предписано.

С истинным к особе Вашего Превосходительства почтением и преданностью честь имею быть.

(ДАХО. Ф. 40. Оп. 14. Спр. 438. Арк. 17-18. Оригінал).

В состоящую при губернском
комисариате юстиции комиссию по
проведению декрета об отделении
церкви от государства

Членов религиозной общины при
церкви Св. Антония

Заявление

По дошедшим до нас сведениям, состоящая при губ. ком. юстиции Комиссия по проведению декрета об отделении церкви от государства в заседании своем от 14 ноября вынесла постановление о закрытии в числе прочих домовых церквей, подлежащую согласно декрету ликвидации, – и церкви Св.Антония, прежде именовавшейся «университетскою».

В виду того, что во 1-х – по своему расположению и постройке Антониевская церковь не может быть причислена к домовым церквям, так как она расположена лишь в общей с помещениями б. университета линии, но отделена от них капитальною стеною, вход имеет прямо с улицы, не идущей через какое-либо находящееся в пользовании института народного образования помещение (в ближайшем соседстве с храмом находятся архив и библиотека ИНО, непосредственно с церковью не сообщающиеся);

Что во 2-х, Антониевская церковь хоть и содержалась до 1918 года на счет университета – но с 1918 года перешла в ведение религиозной общины, насчитывающей свыше 200 членов, содержащей храм – никакими денежными или материальными пособиями от б. университета не пользующийся – и не имеющий с ним ни прямой, ни косвенной связи.

3) Что храм этот действительно необходим для удовлетворения религиозных потребностей членов названной

общины и под понятие домовой церкви или церкви при правительственном учреждении не подходит.

Мы, члены религиозной общины при Антониевской церкви, ходатайствуем о пересмотре комиссией своего постановления и его отмене.

14.12.1921

Председатель общины
А. И. Белецкий
(член профсоюза
Всерабис № 429)

(ДАХО. Ф. Р.– 203. Оп. 1. Спр. 1986. Арк. 45.Оригінал).

Народный комиссариат
юстиции УССР

В Харьковский губотюст
(По отделению церкви от
государства)

Рассмотрев ходатайство прихожан Антоньевской (бывшей университетской) церкви от 11 апреля с.г. и приняв во внимание, что приказ Губотюста объявлен прихожанам на страстной неделе, и что ходатайство прихожан об оставлении в их временном пользовании помещения церкви на страстную и пасхальную недели для удовлетворения своих религиозных потребностей заслуживает удовлетворения, тем более, что они обязуются представить ключи от церкви в понедельник 24 апреля с. г.

Ликвидационный отдел НКЮ постановил:

разрешить прихожанам Антоньевской церкви пользоваться помещением бывш. университетской церкви до понедельника 24 апреля с.г. с тем, чтобы утром 24-го апреля были представлены ключи; об изложенном губотюсту надлежит

ст.
3

сделать распоряжение начальнику 4-го райотдела Харьковской
гормилиции.

Заведующий
ликвидационным
Отд. НКЮ 14.4.1922 г.
Ив. Сухоплюев

(ДАХО. Ф. Р.– 203. Оп.1. Спр. 1986. Арк. 33. Оригінал).

Комиссии по отделению церкви
от государства
при Харьковском губисполкоме
К. Седашева

Заявление

Довожу до Вашего сведения, что в здании бывшего университета, теперь ХИНО, между фундаментальной библиотекой и новым юридическим корпусом, светлое с блестящей кубатурой воздуха помещение еще до сих пор занятное церковной утварью. Там была православная церковь. В этой церкви теперь службы не совершаются, вероятно, потому что нет для нее верующих.

Кроме того, мне думается, что студенты института будут сугубо благодарны за очищение зданий института от религиозных пережитков, давно сделавшихся реакционными; студенты института будут благодарны еще и потому, что такие контрасты под одной крышей, как чтение марксизма и исторического материализма и церковь – режут глаза, точно насмешка над научными данными, отчасти над Диктатурой пролетариата. Сожительство церкви и института, создающего пролетарскую технику и мировоззрение – не допустимо. Затем, нужно бы дать распоряжение администрации ХИНО убрать

крест с крыши института над церковью, потому что такое явление – не допустимо: оно худой пример для глухих провинций. Этим бы изгнались половинчатость деятельности администрации, которая, будучи близорукой, просмотрела сквозь очки Октябрьскую Революцию, не взглядываясь в пролетариат, не знает, чем заняты помещения института и в какой степени они используются далеко не малыми нуждами института.

Поэтому прошу Вашего распоряжения об очищении института от подвижного церковного имущества, т.е. прошу об отделении церкви от института.

20.3.1923 г.

Студент ХИНО
К. Седашев

(ДАХО. Ф.Р. – 203. Оп. 1. Спр. 1986. Арк. 14. Оригінал).

В президиум
Харьковского губисполкома
ректора ИНО
С. Д. Стрельбицкого

Заявление

Постановлением коллегии Главпрофобра, состоявшейся в марте с/г, имущество бывшей Университетской церкви отдано вверенному мне институту для оборудования студенческого клуба.

Мне было объявлено распоряжение губернской ликвидационной комиссии о передаче Епархиальному управлению предметов религиозного культа, а остальных – собесу.

ОП
ОП

Оспаривая вторую часть постановления, так как церковная обстановка приобреталась не на пожертвования, а на деньги университета, я обращаю внимание на широкое толкование, каковое применяют представители епархиального управления к первой части постановления.

1. Предметы религиозного культа – это предметы поклонения верующих. К таковым могут быть отнесены священные изображения и священные сосуды, но не как не вещи подсобные при богослужебний (облачение, футляры для икон – киоты, иконостас, подсвечники, люстры и пр.).

2. Между иконами имеются: а) две – высокой художественной ценности (по отзыву смотрителя худож. музея – работы знаменитого Боровиковского) и одна – ценная в иконографическом смысле); б) одна в серебряной окладе. Возможно что окажутся и еще.

В силу изложенного прошу губисполком о нижеследующем:

1. Уточнить постановление комиссии, указав, что к предметам культа относятся лишь вещи религиозного поклонения, а не церковного обихода, мною вышенназванные.

2. Три иконы художественной ценности передать в музей.

3. Все остальные вещи передать в ИНО для оборудования студенческого клуба.

2.4.1924 г.

Ректор ИНО

(подпись)

(ДАХО. Ф. Р.– 203. Оп. 1. Спр. 1986. Арк. 13. Оригінал).

Привітання митрополита Никодима до ювілею Свято-Антоніївської церкви

Вельмишановні Віль Савбанович, отець Володимир,
викладачі та студенти Харківського національного університету
ім. В. Н. Каразіна, парафіяни Свято-Антоніївського храму!

Щиро вітаю Вас з нагоди Престольного свята
університетського храму на честь преподобного Антонія
Великого, 180 років з дня урочистого відкриття якого в цьому
році ми відзначаємо!

Свято-Антоніївський храм був одним із найвідоміших храмів
при освітніх закладах на Слобожанщині. Будуючи храм, освітяни
втілювали у життя свою віру і непохитне усвідомлення того, що
на першому місці повинні перебувати істинні цінності – віра в
Бога, прагнення до осягнення Його Премудрості, через наукове
вивчення видимого світу, пізнання природи і людини.

Нажаль, з часів бурі безбожного часу в Свято-Антоніївській
університетській церкві припинилися богослужіння. Я молюсь
Богові, про те, щоби історична справедливість була повернута,
щоби знову в цьому храмі запалала щира молитва, і душі
викладачів та студентів Університету знаходили духовне
натхнення в своїй науково-освітній діяльності за
представництвом свого Небесного Покровителя преподобного
Антонія Великого.

В день Престольного свята я духовно перебуваю за Вами,
шановні, закликаю на Вас Боже благословення і щиро бажаю
Вам успіхів і плідних досягнень, міцного здоров'я, добробуту,
терпіння і наполегливості з духовним горінням слідувати
покликанню в гідному служінні на благо рідного краю та
українського народу!

З глибокою повагою і архіпастирським благословенням,
Митрополит Харківський і Богодухівський

/Никодим/

Відомості про авторів

Багалій Дмитро Іванович – історик, археограф та громадський діяч, академік Всеукраїнської академії наук, проф., ректор Харківського університету, член Державної Ради Російської імперії, міський голова м. Харкова

Бакіров Віль Савбанович – ректор Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, академік НАН України, д-р соц. наук, проф., заслужений діяч науки і техніки України

Буткевич Тимофій Іванович – магістр богослов'я, протоієрей, професор богослов'я Харківського університету, член Державної Ради Російської імперії

о. Володимир (Швець) – протоієрей, настоятель Свято-Антоніївського храму

Зайцев Борис Петрович – канд. іст. наук, доц., заслужений викладач Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Куделко Сергій Михайлович – канд. іст. наук, проф., директор Центру краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, заслужений працівник культури України

Куценко Ольга Леонідівна – спеціаліст соціальної служби Київського району м. Харкова

Марьонкіна Валентина Генадіївна – завідуюча відділом підготовки Зводу пам'яток історії та культури Харківської області «ОКЗ Харківський науково-методичний центр»

Міллер Дмитро Петрович – історик, архівіст та краєзнавець

Никодим (Руснак Микола Степанович) – митрополит Харківський і Богодухівський, Почесний доктор Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, почесний громадянин м. Харкова та Харківської області

Посохов Сергій Іванович – д-р. іст. наук, проф., завідувач кафедри історіографії, джерелознавства та археології, декан історичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, заслужений працівник освіти України

Синельников Микола Миколайович – режисер, актор і театральний педагог, народний артист РРФСР, народний артист УРСР

Основна література з історії Свято-Антоніївської церкви

- Антониевская (Свято-Антониевская Университетская) церковь в Харькове // Православная энциклопедия Харьковщины / Автор идеи и руководитель проекта В. В. Петровский. Сост., отв. ред. А. Д. Каплин. – Х., 2009.
- Багалей Д. И. Опыт истории Харьковского университета (по неизданным материалам) / Д. И. Багалей. – Х., 1904. – Т. 2: (с 1815 по 1835 гг.).
- Записка о церкви Императорского Харьковского университета / Сост. К. К. Фойт. – Х., 1859.
- Зацев Б. П., Мигаль Б. К. Первый профессор Богопознания и христианского учения Харьковского университета, протоиерей Афанасий Могилевский / Б. П. Зацев, Б. К. Мигаль // Вера и Разум. – 2002. – № 3.
- Куделко С. М., Посохов С. І. Історія церкви в Харківському університеті в XIX – на поч. ХХ ст. / С. М. Куделко, С. І. Посохов // Історія релігій в Україні: Тези повідомл. IV «Круглого столу». – К.; Львів, 1994. – С. 105-106.
- Куделко С. М., Посохов С. І. Церква св. Антонія Харківського імператорського університету / С. М. Куделко, С. І. Посохов // Роль бібліотек монастирів, соборів та інших установ у розвитку культури України: Тези наук. конф. – К., 1993. – С. 112-114.
- Лебедев А. С. Кафедра богословия в Харьковском университете: (Ист. записка) / А. С. Лебедев // ЗХУ. – 1896. – Кн. 2, Летопись ... – С. 65-86.
- Лебедев Д. В. Свято-Антониевский храм Харьковского университета / Д. В. Лебедев // Вера и Разум. – 2004. – № 5.
- Посохов С. І. Університетська церква Св. Антонія: [Архівні матеріали] / С. І. Посохов // Харківський університет. – 1999. – 25 травня.
- Посохов С. І. Церква та Харківський університет: [До 200-річчя з дня заснування Харк. ун-ту] / С. І. Посохов // Новий колегіум. – 2000. – № 1. – С. 65-67.
- Посохов С. Університет і церква / С. Посохов // Харк. ун-т. – 1998. – 15 верес. з іл.

Видатні митці, що створювали храм

Боровіковський Володимир Лукич – живописець, портретист, іконописець, академік Петербурзької Академії мистецтв

Васильєв Євген Олексійович – архітектор, професор Харківського університету

Венеціанов Олексій Гаврилович – живописець, гравер, академік Петербурзької Академії мистецтв

Калашников Дмитро Михайлович – вихованець Петербурзької Академії мистецтв, член Римської академії мистецтв

Репнін-Фомін Флор Пилипович – живописець, вихованець Петербурзької Академії мистецтв, професор Харківського університету

Тон Андрій Андрійович – архітектор, академік Петербурзької Академії мистецтв, професор Харківського університету

Додатки

Документи

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

РОЗПОРЯДЖЕННЯ

Харків

зі 6 серпня 2001 року № 503

Про реєстрацію статутів релігійних громад

Відповідно до Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації" і на підставі рішень загальних зборів віруючих зареєструвати статути релігійних громад:

1.Свято-Антоніївської релігійної громади Української Православної Церкви, за адресою: м.Харків, майдан Свободи, 4.

2.Релігійної громади Святого мученика Іоана Война Української Православної Церкви, за адресою: м.Харків, Полтавський шлях, 192.

3.Релігійної громади християн Віри Евангельської церкви повного Евангелія "Трійця", за адресою: м.Харків, вул.Дмитровська, 4/12.

4.Релігійної громади Евангельської пресвітеріанської церкви, за адресою: м.Харків, вул.Даргомизького, 48.

5.Релігійної громади Християн Віри Евангельської "Благовість" за адресою: Харківська область, Балаклійський район, с.Гусарівка.

6.Релігійної громади Християн Віри Евангельської "Благовість" за адресою: Харківська область, Балаклійський район, с.Пришиб, вул.Данилевського, буд.70.

7.Релігійної громади Християн Віри Евангельської "Благовість" за адресою: Харківська область, смт Нова Водолага, вул.Залізнична, буд.12.

Голова обласної державної
адміністрації

Є.Кушнаров

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

С ВІДО Ц Т В О

про реєстрацію статуту релігійної громади

6 серпня 2001 р.

№484

Зареєстровано статут *релігійної громади Свято-Антоніївської
Харківської єпархії
Української Православної Церкви,*

діяльність якої поширюється на *м.Харків.*

Місце знаходження релігійної громади: *м.Харків, майдан Свободи, 4.*

Підстава для реєстрації: *розпорядження голови обласної державної
адміністрації від 6 серпня 2001 р. №503.*

Заступник голови обласної
державної адміністрації

В.Зорченко

9 серпня 2001 р.
(Date and place)

Зареєстровано розпорядженням
голови Харківської обласної
державної адміністрації
від "6" листопада 2001 р.
№ 503

Регистрационный № 24

Заступник голови
обласного управління

Затверджую:
Митрополит

лькій і Богодухівській

"27" MARCH 2004

Статут

релігійної грамати

Свято-Антоніївської

Харківської спаржі

Української Православної Церкви

прийнятий рішенням Парадігмальних зборів

1 Рекомендовано

(далі – Парафія) утворена з метою спільноговсповідання і помирення Православної християнської віри і складається із священнослужителів і мирян. Парафія входить до складу Харківської спільноти Української Православної Церкви, знаходиться під канонічним управлінням єпархіального архієрея Української Православної Церкви та під західництвом священнослужителів – настоятеля Парафії, протоієзултським епіскопом Запоріжжя.

2. Парафія здійснює свою діяльність на підставі церковних канонів і настанов, Статуту про утворення Української Православної Церкви і доповнення законодавства.

3. Парафія у своїй канонічній, релігійній діяльності підтримує епархіальному архієпископу.

4. Парафія має привільговану працездатність юридичної особи відповідно до цього Статуту та іншого законодавства.

Парафіяльні збори під головуванням настоятелів Парафій утворюють Парафіяльну Раду та обирають поземільний комісію.

Головою Парафіальнії Ради може бути обраний настоятель Парафії.

6. Провідницька Рада представляє интереси Провідні у шахівських та інших

Голова Парламентської Ради представляє Пасифію в державних органах, суді, в
зразкових засіданнях.

7. Парафія володіє, конститується і розпоряджується з правом власності коштами

занятим, що ІВ наповнить.

8.Парафія, як суб'єкт цивільного права своїм майном відповідає за своїми зобов'язаннями і не відповідає за зобов'язаннями інших релігійних організацій, що структурно входять до неї і мають свої статути, а також за зобов'язанням своїх підприємств, що діють на підставі власних статутів.

9.На майно купівого призначення, що належить Парафії, не може бути звернене стягнення за претензіями кредиторів.

10.При ліквідації Парафії майно, яке надане їй у користування, повертається власникам цього майна. Власне майно Парафії, при її самопіквідації, за рішенням Парафіальних зборів (ліквідаційної комісії) передається у розпорядження спархіального управління Українською Православною Церквою.

11.У власності Парафії перебувають: будівлі, у тому числі і соціальні, культові споруди, предмети культу, об'єкти виробничого, соціального, добродійного, видавничого призначення, транспорт, кошти та інше майно, набуте иго за рахунок добровільних пожертвувань або власних коштів, передане державою, а також призбане на інших законних підставах; грошові надходження у залику із здійсненням купівової діяльності; прибутки від господарської діяльності, що здійснюється відповідно до чинного законодавства і цього статуту; прибутки від реалізації літератури і предметів релігійного змісту.

12.Парафія може звертатися за добровільними фінансовими та іншими пожертвуваннями і одержувати їх.

13.Парафія відраховує кошти на спархіальні та загально-церковні потреби в розмірі, встановленому Парафіальними зборами.

14.Фінансові та майлові пожертвування, як і інші доходи релігійної громади, не оподатковуються.

15.Фінансовий звіт за календарний рік затверджується Парафіальними зборами і подається спархіальному архієрею.

16.Парафія має свій розрахунковий рахунок в банківських установах, а також печатку, штамп, бланк з позначенням свого найменування.

Банківські та інші фінансові документи підписує голова Парафіальної Ради і скарбник.

17.Парафія реалізує і розповсюджує релігійну літературу і предмети релігійного призначення, предмети церковного вжитку.

18.Парафія може використовувати будівлі і майно, що передаються їй державними, громадськими організаціями або окремими особами на договірних засадах, а також будувати соціальні і культові споруди і будівлі.

19.Парафія не надає свої будівлі і приміщення для проведення там заходів політичного змісту.

20.Парафія може створювати заклади добродійного призначення: притулки, інтернати, лікарні, дитячі будинки, тощо.

При парафії можуть утворюватись товариства, братства й інші організації для здійснення добродійництва, розповсюдження літератури, іншої культурно-освітньої роботи, які діють на підставі власних статутів. Цією роботою може займатись Парафіальна Рада безпосередньо через свої відділи, секції, тощо.

21.Парафія може створювати групи, школи з назначенням релігій дітей і дорослих, використовуючи для цього свої приміщення або приміщення державних, громадських організацій, окремих громадян на договірних засадах.

22.Зміни і доповнення до цього статуту приймаються Парафіальними зборами і реєструються в тому ж порядку, що і статут.

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ
ХАРКІВСЬКОГО ОБЛАСТІ!
310001, г. Харків, вул.
шк.Московський, 1
тел. 126-67
23.07.02 3-1/192
з/п

Декану історического
факультета Харківського
національного університета
ім. В.Н. Каразіна
Посолкову С.И.

В архівах фонду Харківської духовної консисторії в кінці XIX століття за 1917 рік о церкви Антоніевської, що стояла при Харківському університеті, містяться сведения, що Антоніевська університетська церква була побудована в 1891 р. "тиличем храму".
Відомо, що церква храминко, з дерев'яними сводами, теплое, с козацькою. В церкви був устроєний один престол - во ім Преподобного
Антонія Радонежского.

Землі при узявленій церкви усадебної, патотичної та сенокосної, а також паркових ділянок та квартир для приміщень не міститься.

В Антоніевській церкви була присвята часовня для помирощення
погребань та університетської касиці.

Описована: №-40, рд.110, д.1842, лл.45-46.

Директор
Пав. отдан

Е.В. Герникова
З.М. Чомот

УКРАЇНА
ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ВІДДІЛ У СПРАВАХ РЕЛІГІЙ
61022, м.Харків, пл.Свободи, 5. Держпром, 1 під'єд., тел./факс 705-19-76, 705-19-75, 757-46-90,
e-mail: religoda@kharkov.ukrtelecom.net

22.11.05 № 743
На №

Голові Свято-Антоніївської релігійної
громади Української Православної
Церкви м.Харкова
Куделку С.М.

Шановний Сергію Михайловичу !

Відділом у справах релігій облдержадміністрації за дорученням
керівництва обласної державної адміністрації розглядається Ваше звернення
щодо повернення Свято-Антоніївській релігійній громаді Харківської спарадії
Української Православної Церкви споруди колишньої Антоніївської
(університетської) церкви у м.Харкові по вул.Університетській, 25.

Понідомлюю, що вказане питання було розглянуто на засіданні робочої
групи для підготовки пропозицій щодо відновлення порушених прав церков і
релігійних організацій.

Робочою групою було констатовано, що на сьогодні остаточно не
підтверджено документально форму власності споруди у м.Харкові по вул.
Університетській, 25. У з'язку з цим, було ухвалено рішення доручити
відповідним підрозділам облдержадміністрації остаточно вирішити питання
про форму власності споруди по вул.Університетській, 25 та розглянути
питання про можливість передачі колишньої культової споруди Антоніївської
(університетської) церкви на наступному засіданні робочої групи для
підготовки пропозицій щодо відновлення порушених прав церков і релігійних
організацій.

Про результати "розгляду" цього питання, відділ у справах релігій
проінформує Вас додатково.

З повагою,
Начальник відділу

В.Лепчук

УКРАЇНСЬКА ПРАВОВЛАДНА ЦЕРКВА
Харківська Стародрукарська

Свято-Антоніївська релігійна громада
61077, м.Харків, пл. Свободи, 4 Тел. 45-76-88

19/05
08 липня 2006

Харківському міському
голові
Добкину М.М.

Вельмишановий Михайло Марковичу!

Згідно з дорученням Президента України і з метою забезпечення уドсконалення державно-церковних стосунків, відновлення порушених прав і захисту законних інтересів релігійних організацій, прискорення розв'язання актуальних проблем у їх діяльності, вийшло розпорядження Голови Кабінету Міністрів України від 09.07.2005 р. № 35445/0/1-05, згідно з яким до 1 травня 2006 р. повинно бути вирішено питання стосовно відновлення історичної справедливості щодо релігійних організацій, повернення їм колишніх культових будівель. На превеликий жаль, досі ще не вирішено питання щодо повернення віруючим споруди Свято-Антоніївської церкви по вул. Університетській, 25. Свято-Антоніївська релігійна громада було відреджено у 2001 р. (№ реєстрації 484).

Зазначимо, що Свято-Антоніївська церква протягом всього періоду свого існування (з 1825 р.) була значним духовним центром нашого міста, де міська інтелігенція знаходила можливість для реалізації своїх духовних прагнень.

Питання про повернення церковної споруди неодноразово порушувалося нами перед керівництвом міста у минулі часи, але так і залишилося невирішеним. Прохаемо ~~вирішити~~ вирішити питання повернення віруючим будівлі Свято-Антоніївської церкви.

Голова Свято-Антоніївської громади

08.06.2006

проф. С.М. Кудяко

Засновник Харківської міської ради
09.06.2006

УКРАЇНА

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

卷之三十一 第二部分 1993-1994 年度 709-714

W. 08-06 № 01-59 / 3847

Керуючому Харківської спараді
Української Православної Церкви
митрополиту Харківському і
Богодухівському Никодиму

Шанувати Важко Наслухати?

Обласному державною адміністрацією розглянуто Вашого листа щодо передачі Українській Православній Церкві споруди колишньої Антоніївської (університетської) церкви у м. Харкові по вул. Університетській, 25.

13 липня 2006 року на засіданні робочої групи для підготовки пропозицій щодо відновлення порушених прав церков і релігійних організацій прийнято рішення включити приміщення колишньої університетської (домової) Академії святого Іоанна Хрестителя (м. Харків, вул. Університетська, 25) з Переліку храмів, які підлягають поверненню віруючим з збізку з неможливості архітектурно-інженерного відокремлення з бувшого університетського комплексу, наявностю довгострокового договору оренди (50 років) між Регіональним відділенням Фонду державного майна України по Харківській області і ТОВ "Титан", який може бути розірваний лише у судовому порядку, та виникнення гострої ніжконфесійного протистояння у регіоні.

3 появлюсь *Сергей!*

Заступник голови обласної державної адміністрації

940 JOURNAL

Volume 10, No. 2

卷之三

ФОНД ДЕРЖАВНОГО МАЙНА УКРАЇНИ
РЕГІОНАЛЬНЕ ВІДДІЛЕННЯ
ФОНДУ ДЕРЖАВНОГО МАЙНА УКРАЇНИ
ПО ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Держпрім. З від. майна Свобода, н. Харків, 61023, тел./факс: 705-18-66
Web: <http://www.rdpf.harkiv.gov.ua/> Код СДРПОУ 23148337

07 квіт 2008 № 03-5479 Голові Харківської обласної
державної адміністрації
Авакову А.Б.

Шановний Арсене Борисович!

За Вашим дорученням та на виконання доручення Прем'єр-Міністра України №2414/2 від 02.03.06 Регіональне відділення ФДМУ по Харківській області розглянуло листа директора Українського культурного Центру "Юність" щодо запрещення питання передачі будівлі по вул. Університетській, 25 з балансу Управління зразіктетури та містобудування облдержадміністрації на баланс Центру і повідомляє:

Будівля по вул. Університетській, 25 знаходиться у державній власності, є об'єктом культурної спадщини і занесена до Державного реєстру нерухомих пам'яток.

Державне управління у сфері охорони культурної спадщини відповідно до ст. 3 Закону України "Про охорону культурної спадщини" покладено на Кабінет Міністрів України та спеціально уповноважені органи.

Регіональне відділення ФДМУ по Харківській області є лише орендодавцем такого майна відповідно до ст. 5 Закону України "Про оренду державного та комунального майна" та ст. 287 Господарського Кодексу України.

Важливо, що питання передачі зазначеної будівлі у комунальну власність територіальних громад починено вирішуватись у відповідності до вимог чинного законодавства України, зокрема: Закону України "Про передачу об'єктів праща державної та комунальної власності".

Статтею 7 зазначеного Закону передбачається безоплатна передача об'єктів з державної у комунальну власність і чітко визначено перелік таких об'єктів. Серед них мають місце і об'єкти культури.

Статті 3, 4 цього Закону регулюють питання щодо ініціативи та прийняття рішень з питань передачі. Так, в ст. 3 наголошується, що ініціатива щодо передачі об'єктів права державної власності може входити від органів, уповноважених управляти державним майном, самоврядних організацій, місцевих органів виконавчої влади та відповідних органів місцевого самоврядування.

Прийняття рішення про передачу об'єктів права державної власності у комунальну власність є виключно компетенцією Кабінету Міністрів України (п.1, ст.4).

— ф-66 —
11 квітня 2008 |

71

Однак, для єстественного вирішення цього питання необхідно також рішенням сесії обласної Ради – згуду на прийняття до спільної власності територіальної громади сіл, селищ, міст області зазначеної будівлі.

Регіональні відділення позитивно ставиться до вирішенні цього питання і не заперечують проти передачі будівлі по вул. Університетській,25 у комунальну власність на вищевикладених умовах.

Проекти листів обласної державної адміністрації стосовно передачі будівлі по вул. Університетській,25 із державної до комунальної власності територіальної громади сіл, селищ, міст області до Кабінету Міністрів України, Міністерства будівництва та архітектури України, Міністерства економіки України подаються.

Додатки: на 4 арк.

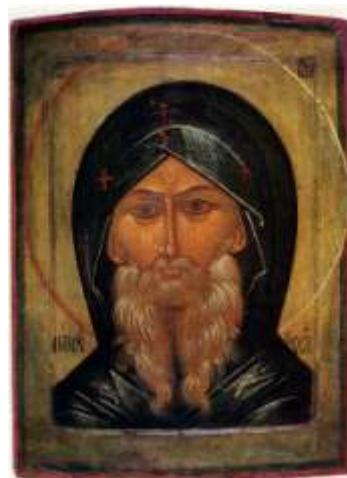
З повагою,

Начальник
регіонального відділення

А. Голошапов

Іконоографія

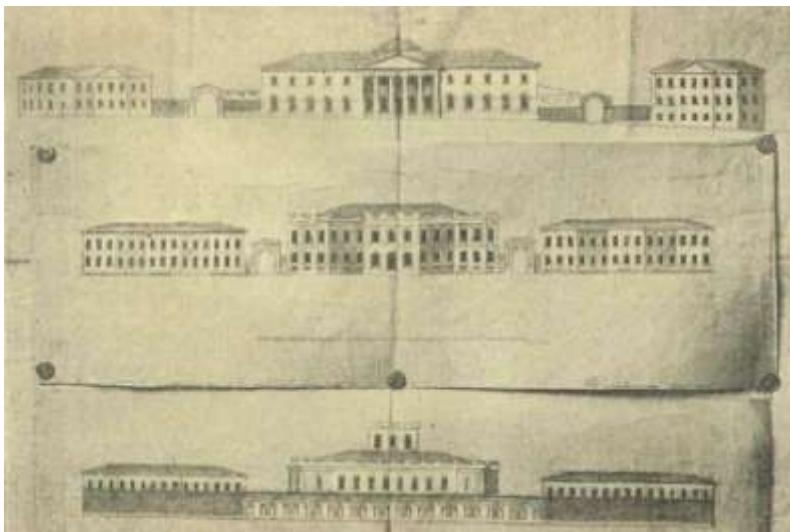

Ікона Св. Антонія Великого (XVI ст.)

Покровитель України Святий Андрій Первозваний
та Святий Антоній Великий

Фотоматеріали

Плани будівель Харківського університету і храму до 1835 р.

Харківський університет та Антоніївська церква (кінець XIX ст.)

Інтер'єр Антоніївської церкви при університеті (XIX ст.)

Антоніївська церква (початок ХХ ст.)

Будівля університетської Свято-Антоніївської церкви у 1943 р.

Вівтар Свято-Антоніївської церкви

Освячення відродженої
Свято-Антоніївської університетської церкви (30 січня 2002 р.)

Храмове свято Свято-Антоніївської
університетської церкви (30 січня 2002 р.).
Молебен проводить Владика Онуфрій

Урочиста хода з нагоди 200-річчя університету починається від Свято-Антоніївської університетської церкви

Парафіяни Свято-Антоніївської церкви

Архієпископ Харківський та Богодухівський Онуфрій
у Свято-Антоніївському храмі вітає викладачів та студентів
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Монастир Святого Антонія Великого (Кома, Єгипет)

Науково-популярне видання

Свято-Антоніївська університетська церква

Укладачі: В. В. Петровський, о. Володимир (Швець), С. М. Куделко

Українською та російською мовами

Макет та дизайн: М. В. Проценко

Відповідальний за випуск: М. В. Проценко

Підписано до друку 12.02.2013.

Папір офсетний.

Ум. друк. арк. 3,02.

Тираж 100 пр.

Ціна договірна.

61022, Харків, майдан Свободи, 4,
Свято-Антоніївська університетська релігійна громада

